

Erken Soğuk Savaş Döneminde Türk-Amerikan Yakınlaşmasının Ankara Kent Kültürüne Etkileri*

*The Effects of the Turkish-American Rapprochement on Ankara City Culture during the Early Cold War***

Semih GÖKATALAY

Doktora Öğrencisi, Kaliforniya Üniversitesi, Tarih Bölümü, San Diego, ABD.
sgokatal@ucsd.edu

DOI: 10.5505/jas.2018.03522

Öz

Makalede, Türk siyasi tarihinin dönüm noktalarından birisi olarak kabul edilen İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde Ankara'da gerçekleşen kültürel aktivitelerin nasıl şekillendiği, Ankara'da yaşantının ne yönde değiştiği ve Türk-Amerikan dernekleri yönetiminde öne çıkan kişilerin, Türk-Amerikan ilişkileri kapsamında ve sosyal ilişkiler açısından nasıl etkili oldukları incelenmektedir. Bu dönem, yalnızca, Türk iç ve dış politikasında köklü değişikliklere tanık olmakla kalmamış, aynı zamanda sosyal ve kültürel yaşamın da derinden değişmesine tanıklık etmiştir. Siyasi iktidarın, iktisadi politikaların ve dış ilişkilerin köklü biçimde değişmesi, ülkenin başkenti olan Ankara'da, kent yaşamına da yeni bir boyut kazandırmıştır. Makale, savaş sonrası dönemde, Ankara'da kurulan Türk-Amerikan dernekleri ve cemiyetlerine yoğunlaşarak, Türk-Amerikan yakınlaşmasının Ankara'nın sosyal yaşamını nasıl etkilediği, aynı zamanda söz konusu dernek ve cemiyetlerin Türk-Amerikan ilişkilerini nasıl şekillendirdiğini de incelemektedir. Çalışmada; bir yandan mevcut literatür tarafından görel olarak ihmal edilmiş olan, 1945-1955 dönemi Ankara kent yaşamı bütüncül bir perspektiften ele alınırken; bir yandan da Türk-Amerikan ilişkilerinin makro ölçekli diplomatik ve iktisadi yönlerden sınırlı kalmadığı, aynı zamanda, bu ilişkiler ağının mikro ölçekli sosyal ve kültürel boyutlarda da değişim ve etkileşimlere yol açtığı tartışılmaktadır.

Anahtar sözcükler: Türk Kadınlar Birliği, Türk - Amerikan Derneği, Türk-Amerikan Kadın Kültür Birliği, Soğuk Savaş Dönemi, Turkish-American News, Ankara, Türk-Amerikan yakınlaşması, Kent kültürü

Abstract

In this paper, how cultural activities in Ankara were shaped, towards what direction the lives of the people who resided in Ankara were changed, and how individuals became influential within the scope of Turkish-American relations and in terms of social relations are examined in the post-war era which is regarded as a turning point of Turkish political history. This period not only witnessed radical changes in both foreign and domestic policies but also a deep change in cultural and social life. The radical change of political authorities, economic policies, and foreign relations brought a new dimension to urban life in Ankara, the capital of the country. Focused on the Turkish-American associations that were formed in Ankara in the post-war era, this paper explores how the Turkish-American rapprochement influenced social life in Ankara and how such associations and societies shaped Turkish-American relations. In addition to the activities of these associations and societies, through an examination of the individuals who became prominent members in the associations, a cultural analysis of Ankara in the early Cold War is also presented. In short, while this study takes up the urban life in Ankara from 1945 to 1955, which has been neglected by the existing literature, from a comprehensive perspective, it also argues that

* Bu çalışmaya konu olan araştırma 2017 yılı Koç Üniversitesi-VEKAM Kütüphanesi ve Arşivi Araştırma Ödülü'ne hak kazanmıştır.

** The research covered in this work was prepared for the Koç University-VEKAM Library and Archive Research Award in 2017.

Turkish-American relations were not limited to macro-level diplomatic and economic aspects but at the same time these relations led to changes and interactions in micro-level social and cultural aspects.

Keywords: *The Turkish Women's Union, The Turkish American Association, The Turkish American Women's Cultural Society, The Cold War Period, Turkish-American News, Ankara, Turkish-American rapprochement, City culture*

Giriş

İkinci Dünya Savaşı yılları, Türk dış politikasında oldukça köklü değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Savaş yıllarına kadar, Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında stratejik bir dostluk vardır. İki devlet arasındaki iktisadi, kültürel ve sosyal ilişkiler, iki dünya savaşı arası dönemde gittikçe artmıştır (Hirst, 2013, ss. 32-53). Aynı yıllarda Türkiye'nin Batılı devletler ile kurduğu ilişkiler ise görece sınırlı kalmış, özellikle Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile kurduğu ilişkiler, dönem boyunca oldukça düşük bir seyir izlemiştir. Öyle ki, 1917'de, Birinci Dünya Savaşı yıllarında, son bulan Türk-Amerikan diplomatik ilişkileri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan yaklaşık üç buçuk yıl sonra, 1927 Şubat'ında tekrar kurulmuştur (Kurat, 1959, ss. 43,44). 1927'den sonra da Türk-Amerikan ilişkileri kısıtlı kalmıştır. Örneğin, ABD, Ankara'da bir elçilik açma fikrinden uzun süre uzak durmuştur. 1936 yılında Türkiye'ye gelen dönemin ABD Türkiye büyükelçisi John Van Antwerp MacMurray, Ankara'nın Türk hükümeti tarafından başkent seçilmesini "bağnazlık" olarak değerlendirmiştir. ABD Ankara elçiliğinin yapım süreci ise ancak 1939'da başlamıştır (Kemal, 1983, s. 13).

İkinci Dünya Savaşı'na giden süreç içerisinde Türkiye'nin Batılı devletler ile olan ilişkileri, dönemin siyasi konjonktürünün sonucunda bir değişim göstermiştir. 23 Ağustos 1939'da imzalanan Alman-Sovyet Saldırmazlık Paktı, Türk siyasi çevrelerce kaygı ile karşılanmıştır. 1920'ler ve 1930'lar boyunca dostluk ilişkileri geliştirdiği Sovyetler Birliği'nin, Nazi Almanya'sı ile antlaşması karşısında Türkiye, çareyi İngiltere ve Fransa ile yakınlaşmakta bulmuştur (Oran, 2002, s. 250). Bu üç devlet 19 Ekim 1939'da bir ittifak antlaşması imzalamıştır (Bilgin ve Morewood, 2004, s. 27). Alman-Sovyet Saldırmazlık Paktı, Almanya'nın 1941 Haziran'ında

Sovyetler Birliği'ne saldırması ile son bulmuştur. Savaşın büyük bir bölümünde Almanya ile ticari ilişkilerini devam ettiren ve savaşın son safhalarına kadar tarafsızlığını devam ettirebilen Türkiye,¹ Sovyetler Birliği tarafından, Nazi Almanya'sı ile pakt imzalayan kendisi olmasına karşın, Nazi yandaşlığı yapmakla suçlanmıştır (Sadak, 1949, ss. 449-451). Oysa, Türkiye'nin tek yaptığı şey, daha sonrasında Sovyetler Birliği'nin müttefikleri olacak Fransa ve İngiltere ile bir antlaşma imzalamak olmuştur.

Savaştan galip devletler safında çıkan Sovyetler Birliği ve lideri Stalin ise, Türkiye'ye karşı daha saldırgan bir tutum takınmıştır. Savaşın akabinde Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den gerek resmî gerek gayiresmî yollarla toprak ve üs talep etmesiyle başlayan Türk-Sovyet gerilimi,² Türkiye açısından bir güvenlik sorunu ortaya çıkarmıştır. Türk yetkililer ise Sovyet tehdidi karşısında çareyi, Batılı ülkelere daha da yakınlaşmakta bulmuştur (Sander, 1979, ss. 63-86). Savaş sonrasında, Sovyet tehdidi karşısında Türkiye'ye yardım edebilecek tek ülke İngiltere'dir (Bilgin ve Morewood, 2004, s. 49). Zira diğer Avrupa devletleri savaşın yıkıcı etkileriyle boğuşmakta iken, ABD ise henüz Batı Bloğu'nun ve "hür dünya"nın liderliğine soyunmamıştır. İngiltere ise, her ne kadar savaşın galiplerinden olsa da, finansal ve mali sorunlarla karşı karşıyadır; ne Türkiye'ye ne de bir iç savaşın olduğu Yunanistan'a el uzatabilecek durumdadır. İngiltere'nin sorunları karşısında ve yine İngiliz siyasilerin önerisi üzerine bu rolü ABD üstlenmiştir. Zira, bu yıllarda, Amerikan hükümetinin ve Amerikalı girişimcilerinin Orta Doğu'daki öncelikli politikaları bölgedeki petrol kaynaklarını kontrol etmektir. Sovyetler Birliği'nin Türkiye üzerindeki olası bir kontrolü ise ABD'nin bölgedeki çıkarlarına tamamen zıt bir gelişme olacaktır (Amin, 2006, ss. 9-10). Ülkesinin bölgedeki çıkarlarını korumak isteyen ABD başkanı Harry S. Truman, daha

1 Türkiye'nin savaş yılları boyunca izlediği dış politika için bkz.: Deringil, 1994.

2 Hem Sovyet taleplerine hem de dönemin Türk-Sovyet ilişkisine dair ayrıntılı ve arşiv kaynaklarına ilişkin bir çalışma için bkz.: Hasanlı, 2011; Hasanlı, 2013.

sonra Truman Doktrini olarak bilinecek politikalar bütününe doğuracak olan, 12 Mart 1947 tarihli ünlü konuşmasında Türkiye ve Yunanistan'a askeri ve mali yardım sözünü vermiştir. Bu sürecin bir sonucu olarak, Türkiye'yi de içerecek ve toplam 16 ülkeyi kapsayacak olan Marshall Planı uygulamaya geçmiştir.

Bütün bu köklü değişiklikler, Türkiye'de ABD'ye olan bakış açısını da değiştirmiştir. Türkiye'deki Amerikan algısı, İkinci Dünya Savaşı'na kadar Türk-Amerikan ilişkilerinin düşük seyrine paralel biçimde sınırlı olmuştur. 1940'lara kadar, Batı denildiğinde ilk akla gelen ülkeler, Batı Avrupa devletleri olurken Amerika Birleşik Devletleri (ABD) pek çok Türk vatandaşı için "uzaktaki Amerika" olmuştur (Bora, 2007, s. 149). Soğuk Savaş yılları ile birlikte, Türk insanının Amerika'ya bakış açısı da radikal biçimde değişmiş, Türkiye'deki Amerikan etkisi hiç olmadığı kadar artmıştır.

Amerikan etkisi, yalnızca diplomatik, ekonomik ve askeri alanlara özgü değildir. Bu etkileşimin, mevcut yazın tarafından görece ihmal edilmiş bir boyutu da kültürel ilişkiler, Türkiye'deki kentleşme eğilimleri ve Türk modernleşmesinin 1945 sonrası seyridir. Tıpkı, iktisadi ve siyasi ilişkilerde olduğu gibi, kültürel ilişkilerde de dönemin en önemli etmeni Marshall Planı'dır. Bu planın sonucunda, Türkiye'ye ve özellikle de başkent Ankara'ya çok sayıda Amerikalı uzman, teknisyen ile bu kişilerin eş ve çocukları gelmiştir. ABD, Türkiye'ye yaptığı yardımların nerelerde ve nasıl kullanıldığını, Marshall Planı'nın yolunda gidip gitmediğini teftiş etmek için pek çok vatandaşını Türkiye'ye görevli olarak göndermiştir (Poole, 1978, s. 15). Bu bağlamda, 1949 Ekim'inde kurulan *The Joint American Military Mission for Aid to Turkey* (JAMMAT),³ Türk-Amerikan ilişkilerini ve ABD'nin Türkiye'deki ağırlığını daha üst seviyelere çıkarmıştır (Holmes, 2014, s. 48). Kısa bir süre içerisinde, Ankara'da, hatırı sayılır ölçüde, Amerikalı topluluğu oluşmuştur. Sayısı giderek artan Amerikalılarla daha iyi ilişkiler kurabilmek adına, gerek Amerikan kültürüne yakınlığı olan bazı bireyler gerek

ülkenin politik çıkarlarını göz önünde tutan siyasetler, birtakım organizasyonların düzenlenmesi ve daha da önemli bazı dernek ve cemiyetlerin kurulması yönünde adımlar atmışlardır.

Ankara'daki bu gelişmeler küresel ölçekteki eğilimlerle yakından ilgili olduğu kadar oldukça da uyumludur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında takip eden yıllar, kültür diplomasisinin dünya çapında gittikçe önem kazandığı bir dönemdir. ABD, bir Soğuk Savaş stratejisi olarak kendi kültürünü dışarıya, bilhassa da ABD müttefiği ülkelere daha fazla ihraç ederken kullandığı bu yöntemlere ek olarak Fulbright programı⁴ gibi yeni yöntemler de üretmiştir (Arndt, 2005, ss. 161-187). ABD'nin Soğuk Savaş çerçevesinde kullandığı diğer bir araç da dünyanın farklı yerlerinde faaliyet gösteren Amerikan okullarıdır.⁵ Diğer bir deyişle, ABD'li yetkililer, Amerikan kültürünün benimsetilmesinde her türlü aracı etkin bir biçimde kullanmaktadır.

Aynı zamanda, Büyük Britanya ve Fransa'nın terk ettiği kolonileri, savaş sonrası kurduğu küresel hegemonyası içine almak isteyen ABD, emperyal politikaları doğrultusunda kültürel araçları daha da fazla kullanmıştır (Said, 1993, s. 242). Anglo-Sakson akademisi de bu doğrultuda üstüne düşeni yapmış, özellikle Soğuk Savaş boyunca pek çok sosyal bilimci Amerikan hükümetine, düşmanı yani komünizmi, mağlup etmeye yardımcı olacak politikaların üretimi konusunda danışmanlık hizmeti vermiştir (Robin, 2009, s. 8). Tüm bu gelişmelerin sonucunda savaş öncesi gelişmeye başlayan Türk-Amerikan kültürel ilişkileri yeni bir boyut kazanmıştır.⁶

ABD'nin dünya üzerindeki hegemonyasının ve kültürel anlamda küresel bir misyon üstlenmesinin ideolojik bir boyutu da vardır. Bir ülkenin kapitalizm öncesi ekonomiden kapitalist üretim modeline ve geleneksel toplumsal yapıdan çağdaş bir topluma geçişinin, daha gelişmiş bir ülkenin aracılığı ve öncülüğünde gerçekleşebileceği tezini sunan modernizasyon teorisi,⁷ erken Soğuk Savaş yıllarında oldukça popüler olmuştur. *The Rockefeller*

3 JAMMAT üzerine yazılan bir doktora tezi için bkz.: Munson IV, 2012.

4 "Fulbright Programı, Amerikan Kongresi tarafından 1946'da, 2. Dünya Savaşı bitiminde, eğitimsel ve kültürel değişim yoluyla ülkeler arasında ortak bir anlayış geliştirmek için oluşturulmuştur" (USEMBASSY, 2017).

5 Soğuk Savaş yıllarında, ABD'nin eğitimi nasıl bir politika aracı olarak kullandığına dair bir kapsamlı bir kaynak için bkz.: Hartman, 2008.

6 İki Dünya Savaşı arasındaki dönemde Türk-Amerikan ilişkilerinin boyutunu ele alan bir çalışma için bkz.: Daniel, 1967, ss. 52-63.

7 Modernizasyon teorisine ilişkin ayrıntılı bir analizi ve bu teorinin kapsamlı bir eleştirisi için bkz.: Tipps, 1973, ss. 199-226.

Foundation ve *The Ford Foundation* gibi kurum ve kuruluşlarla Amerikan kültürünü, üçüncü Dünya ülkelerine ihraç etmeyi hedefleyen ABD, kültürel emperyalizmini modernizasyon teorisi aracılığıyla meşrulaştırmıştır. Dönemin Batılı yazarlarının, Türkiye'ye ilişkin gözlem ve analizlerinde modernizasyon teorisinin izlerine kolayca rastlanmaktadır. Bu yazarların başında kuşkusuz tanınmış oryantalistlerden Bernard Lewis gelmektedir.⁸ Lewis, bu dönemde yazdıklarıyla Batılı akademisyenlerin Türkiye'ye bakış açılarını ve Türkiye'ye ilişkin sosyo-kültürel ajandalarını özetlemektedir. Örneğin, 1951'de kaleme aldığı makalesinde, Lewis, Türkiye'de Batı yanlılığının gittikçe arttığından memnuniyetle söz etmektedir. Lewis'e göre, Türkiye'nin genç nesli artık yalnızca Kemalizm ve milliyetçilikle yetinmemekte, fakat aynı zamanda Batı'nın liberal değerlerine ve demokrasisine ilgi duymaktadır (s. 323). Lewis, bir yıl sonra yazdığı makalesinde ise; Türkiye'de İslami hareketlerin yeniden güçlenmesinden şikayet ederken, savaş sonrasında Türkiye'de düşünce özgürlüğü bağlamında meydana gelen gelişmeleri de takdir etmektedir (1952, s. 40). Lewis'in düşünceleri, ABD'nin ve Anglo-Sakson düşünürlerin, Türkiye'ye bakış açısını ve Türkiye'ye biçilen rolü çok iyi özetlemektedir. Soğuk Savaş yıllarında "siyasi özgürlük" ya da "fikir özgürlüğü" gibi kavramlar, "Batı tipi demokrasi"yle özdeşleştirilmiştir. Bu demokrasinin iktisadi temeli ise serbest girişim olmaktadır (Magdoff, 1969, s. 175). Batılı görüşlere göre, savaş sonrası Batılı devletlere yaklaşan Türkiye'de ortaya çıkan iktisadi ve siyasi liberalleşme yönündeki gelişmeler oldukça olumludur ancak yeterli değildir. ABD müttefiği olan ve bir üçüncü dünya ülkesi olarak görülen Türkiye, ABD'nin öncülüğünde modernleşmeli, bir diğer deyişle Amerikanlaşmalıdır.

Modernizasyon teorisinin ve Amerikan'ın kültürel hegemonyasının Türkiye üzerindeki etkisi erken Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında bile kolaylıkla gözlemlenebilmektedir. Zira, Marshall Planı çerçevesinde, Türkiye'ye yapılan Amerikan yardımının ana hedeflerinden birisi de iki ülke arasındaki kültürel ilişkilerin ilerletilmesidir. Bu bağlamda, dönemin en önemli gelişmelerinden birisi 27 Aralık 1949 tarihinde imzalanan Türk-Amerikan Kültür Antlaşması'dır ("Türk-Amerikan Kültür Anlaş-

ması," 1949, s. 1). Antlaşma sonrası ABD Türkiye Büyükelçisi George Wadsworth'un açıklamaları, antlaşma ile hedeflenenler açısından ipucu vermektedir. Wadsworth şunları söylemiştir: "Amerika ve Türkiye arasında mevcut mübadele alanı geniştir. Fikirlerin mübadele alanı geniştir. Fikirlerin teknik teatisi yardım programlarının çerçevesi dahilinde daima olarak ilerlemiştir. Fulbright Anlaşması fikir ve kültür sahasında daha büyük bir inkişafa imkân verecektir." Gerçekten de, anlaşmanın en önemli amaçlarından birisi, ABD'de eğitim gören Türk öğrenci sayısının artırılmasıdır ("Türk-Amerikan Kültür anlaşması dün imza edildi," 1949, ss. 1, 6).

Bu bağlamda, başta ABD müttefiği olan bütün az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde, ABD kültürüne aşına ve Batı'nın liberal demokrat görüşlerini kanık-samış aydınlara önemli işler düşmektedir. ABD'nin bu aydınlardan beklediği şey, ABD'de egemen olan dünya görüşünü, ekonomik politikalarını ve kültürel alışkanlıklarını, kendi ülkelerine taşımaları ve yaygınlaştırmalarıdır (Ataöv, 1969, ss. 269-232). Bu çalışma kapsamında incelenen dönem ya da öncesinde ABD'de bulunmuş, Amerikalı siyasetçilerle ve entelektüellerle ilişki kurmuş Türk aydınları, yalnızca Türk-Amerikan yakınlaşmasında anahtar bir rol oynamakla kalmamış aynı zamanda Amerikan kültürünün Türkiye'de hızlı bir biçimde kabul görmesine ve yaygınlaşmasına da ön ayak olmuşlardır. Deyim yerindeyse, bu Amerikanlaşma eğilimlerinden, Türkiye ve bilhassa başkent Ankara da nasibini almıştır.

Bu çalışmada, Türk-Amerikan yakınlaşmasının kültürel boyutlarından yola çıkılarak, erken Soğuk Savaş Ankara'sının sosyo-kültürel bir analizi sunulmaya çalışılacaktır. İlk olarak çalışmanın ana eksenini oluşturan iki derneğin (Türk-Amerikan Kadın Kültür Birliği ve Türk-Amerikan Derneği) kuruluş öyküleri ile bunların kurucuları hakkında bilgiler verilecektir. Sonrasında, Türk-Amerikan ilişkileri kapsamında önemli bir rol oynayan dönemin gazetelerinden *Turkish-American News* hakkında açıklamalar verilerek bu gazetenin Türk-Amerikan dernekleri ile olan ilişkisi incelenecektir. Sonraki kısımda, Türk-Amerikan derneklerinin önde gelen etkinlikleri özetlenip, bu etkinliklerin Ankara halkının yaşamını nasıl ve ne ölçüde etkilediği tartışıla-

8 Lewis'in sonraki yıllarda Türkiye üzerine yazdığı kült eserleri için bkz.: Lewis, 1961; Lewis, 1970. Bu dönemde Türkiye'nin Batı Bloğuna olan ihtiyacını, Türkiye'nin giderek daha da "demokratlaştığını" yani "batılılaştığını" iddia eden başka bir yazar için bkz.: Smogorzewski, 1949, ss. 214-217.

çaktır. Sonuç kısmında ise, incelenen yılların sonrasında-
daki dönemde, Türk-Amerikan derneklerinin ne gibi
etkileri olduğuna değinilerek çalışmanın ana sonuçları
sıralanacaktır.

Türk-Amerikan Kadın Kültür Birliği

Ele alınan dönemde Ankara’da kurulan Türk-Amerikan
dernek ve cemiyetleri arasında ilk kurulanı Türk-
Amerikan Kadın Kültür Birliği’dir.⁹ Birliğin oluşmasında
Nermin Unat’ın önemli bir rolü vardır. Unat’ın bu
rolü tesadüfi değildir. Unat ileri düzeyde yabancı dil
bildiği için, dönemin iktidar partisi Cumhuriyet Halk
Partisi’ne (CHP) bağlı *Ulus* gazetesinde çalışmaktadır.
Yabancı yayınları ve haberleri takip etmekle yükümlü
olan Unat, kendisinin ve gazete editörünün uygun
gördüğü haberleri, Türkçe’ye çevirip kendi yorumlarını
da katarak haberler yapmaktadır. Dönemin kadın basın
mensuplarının sayısının, bir elin parmağını geçmediği
hesaba katılırsa; Unat’ın dönemin siyasetindeki ve basın
hayatındaki istisnai rolü daha iyi anlaşılabilir. 8 Mayıs
1946’da, Ankara’da, geçmişte bir dönem öğrencisi de
olduğu ve o dönem CHP milletvekili olan Yavuz Abadan
ile evlenen Unat, Abadan soyadını almıştır (Abadan-
Unat, 2007, ss. 122-132).

Nermin Abadan, 1948’de kurulan Türk-Amerikan
Kadın Kültür Birliği’nin daha da gelişmesi yönünde bir
taleple CHP yönetimine gitmiştir. Abadan, CHP yöne-
ticilerinden, Ankara’da bulunan Amerikalı kadınlara
Türkiye’yi tanıtmak üzere tertip edilecek toplantılar için,
Ankara Halkevi Türk salonunun kadınlar koluna tahsisini
talep etmiştir. Abadan’a göre, “Memleketimizi kendileri
yakın temasta bulduğumuz ve siyasi mukadderatımızı
bağladığımız, Anglo-Sakson alemine tanıtmanın ve bu
memleketler mensuplarının memleketimiz ve halkımız
hakkında yanlış bilgi ve kanaatler edinmesinin önlenme-
sinin, ne kadar lüzumlu bir iş olduğu, yüksek makam-
larınca malumdur” (CHP, 490.1.0.0.11016.918.2, BCA).

CHP Genel İdare Kurulu üyelerinden Bursa Milletvekili
Fahri Bük, 28 Kasım 1949’da Abadan’a yanıt vermiştir.
Bük, Abadan’a “Ankara’da bulunan ve miktarları 200’e
yaklaşan Amerikalıya yurdumuzu tanıtıcı bilgiler vermek
üzere, temaslar temini hakkında, arkadaşlarımızla birlikte
varmış olduğunuz karar memnunlukla karşılanmıştır,”
cevabını verir (CHP, 490.1.0.0.11016.918.2, BCA).
Akabinde CHP yönetimi de Ankara Halkevi’ne bu giri-
şimin gerçekleşmesi kapsamında bir yazı göndermiştir
(CHP, 490.1.0.0.11016.918.2, BCA). CHP yönetiminin
Abadan’a yardımcı olmak istemesi ve bu doğrultuda
adım atması, söz konusu Birliğin Türk siyasi çevrelerince
ne kadar önemli görüldüğünü gösteren bir gelişmedir.
Nitekim, Birlik, ilk toplantısını 15 Aralık 1949 tarihinde
Ankara Halkevi’nin Türk salonunda yapmıştır. Halkevle-
rinin resmi yayın organı *Ülkü*’ye göre, “Türk-Amerikan
Kültür münasebetlerini ve her iki memleket kadınlarını
tanıştırma amacını güden bu ilk toplantı çok samimî
olmuştur” (“Türk Amerikan Kadınları Kültür toplantısı,”
1950, s. 15).

Nermin Abadan’ın, aktardığına göre (kişisel görüşme,
26.01.2018); Birlik, Halkevi’nde kendilerine tahsis edilen
yerde yalnızca bir kere toplanmıştır. Zira sürekli biçimde
Halkevi’nde toplanmak Birliğin kuruluş amacına aykırıdır.
Abadan bu doğrultuda şu bilgileri paylaşmıştır:
“Birliğin en önemli özelliği prensip olarak üyelerin evinde
toplanması idi. Böylece, Amerikalılar bizim günlük
yaşamımızı tanımış olacaktı” (Abadan-Unat, 2018).
Birliğin bir yarısı Türk, diğer yarısı Amerikalı olmak
üzere onsekiz adet kurucusu vardır. Kurucu ve üyeleri
arasında Kars Milletvekili Tezer Taşkıran¹⁰ ile Trabzon
Milletvekili Zekiye Mollaoğlu da bulunmaktadır. Ayrıca
1948-1950 arası Devlet Bakanı olan Cemil Sait Barlas’ın
eşi ve ünlü gazeteci Mehmet Barlas’ın annesi olan Emine
Barlas da, Birliğin önde gelen isimlerindedir.¹¹ Birlikte
Emine Barlas’ın bulunması tesadüf değildir; Cemil Sait

9 Bazı kaynaklarda “birlik” denirken bazı kaynak ve kişilerce de “dernek” denilmektedir. Bu çalışmada Türk-Amerikan Derneği ile karıştırılmaması için Türk-Amerikan Kadın Kültür Birliği yerine ‘Birlik’ Türk-Amerikan Derneği için ‘Dernek’ kullanılacaktır.

10 Tezer Taşkıran, ABD’ye Amerikan Kadınları Yardımcı Kurulu tarafından 12 Ekim 1946 tarihinde New York’ta yapılacak toplantıya katılmak üzere davet edilmiştir. Londra üzerinden New York’a gidecek olan Taşkıran’ın bütün masraflarını Türkiye Cumhuriyeti Hariciye Vekâleti (Dışişleri Bakanlığı) karşılamıştır (MGM, 030.10.00.5.26.22.1, BCA).

11 Birliğin kurucuların arasında şu isimler de yer almaktadır: Perizat Banguoğlu, Adnan Eseniş (Kız Lisesi Müdürü), Vasfiye Erdelkümün (General Rüşti Erdelkümün’ün eşi), Nezihe Türegün (Danıştay 2. Başkanı Asım Bey’in eşi), Leman Yolaç (Dil ve Tarih Fakültesi İngilizce Şubesi asistanı), Günseli Tile (İngiliz Kültür Heyeti Müşaviri), Füsün Göksu (İngiliz Kültür Heyeti Tercümanı), Alageyik Lost (Merhum Brüksel Sefirinin kızı), Leyla Çambel (Hukukçu), Russel Dorr, Evans (halkla ilişkiler ataşesinin eşi), Webster (Kültür Ataşesinin eşi), McBride (General McBride’in eşi), Perkins (Sefaret 2. katibinin eşi) ve Dean (Amerikan Kütüphanesi müdürü) (CHP, 490.1.0.0.1016.918.2, BCA).

Barlas, Yavuz Abadan'ın en yakın dostudur. Barlas sayesinde Yavuz Abadan, CHP'nin resmi yayın organı olan *Ulus* gazetesinin genel yayın yönetmenliği görevini üstlenmiştir. Nermin Abadan, eşlerin aynı kurumda çalışması etik bulunmadığı için, *Ulus* gazetesindeki kadrosunu bırakmak zorunda kalmış ve aynı gazete için serbest yazar (*freelance*) olarak çalışmaya başlamıştır (Abadan-Unat, 2007, s. 157). Abadan, Birliğin başkanlığını da 1948'den 1950'ye kadar başarıyla yürütmüştür.

Abadan'ın başkanlığını yürüttüğü Birliğin, ilk yıllarındaki faaliyetleri katılımcı sayısı bakımından biraz sınırlı olmakla birlikte Birlik üyeleri, yine de aylık öğle yemeği buluşmalarını ihmal etmemişlerdir. Ayrıca, aylık buluşmalar esnasında Türk ve Amerikan kadınlar kültürel etkileşimlerde bulunmaktadırlar. Örneğin, 11 Ocak 1950'deki aylık toplantıda "Amerikada Ev Kadınlığı" konusunda bir konuşma verilmiştir (Şekil 1). Konuşmanın sonrasında üyeler, konu hakkındaki düşüncelerini dile getirmişlerdir ("Türk-Amerikan Kadın Birliğinde," 1950, s. 4).

Türk-Amerikan Kadın Birliği'nin seyrindeki en önemli gelişmelerden birisi, 14 Mayıs 1950 tarihindeki genel

seçimler olmuştur. Bu tarihte yapılan seçimleri kazanan Demokrat Parti (DP), CHP'nin yirmi yedi yıl süren iktidarına son vermiştir. Seçim sonuçları Birliğin yönetimini de etkilemiştir. 1950'de CHP'nin seçimi kaybetmesinden sonra, Amerikalı taraf, Türk üyelere: "We need fresh blood" (taze kana ihtiyacımız var) dedikten sonra, Nermin Abadan ilk kongrede aday olmamıştır (Abadan-Unat, kişisel görüşme, 26.01.2018). Nermin Abadan'ın eşi olan Yavuz Abadan'ın, CHP'nin önemli isimleri arasında yer aldığı gerçeği göz önüne alınırsa, Amerikalı üyelerin, bu konudaki tutumu daha iyi anlaşılabilir.

Nermin Abadan'ın yerini, erken Cumhuriyet döneminin en çok bilinen figürlerinden birisi olan Halide Edib Adıvar almıştır. Üsküdar Amerikan Kız Koleji mezunu olan Adıvar, Amerika'ya ve Amerikan kültürüne oldukça aşina bir isimdir. Adıvar aynı zamanda, pek çok kez gittiği Amerika'da, Türkiye'yi tanıtmada konusunda çok önemli bir rol oynamıştır (Kurat, 1959, s. 52). Bu dönemde Halide Edip Adıvar'ın eşi Adnan Adıvar ise DP'den bağımsız milletvekilliği yapmaktadır. Halide Edip Adıvar'ın deneyimi ve bilgi birikimi Türk-Amerikan ilişkilerinin gelişiminde inkar edilemez bir önem taşımıştır. Kendisi dönemin diğer bir önemli oluşumu olan Türk-Amerikan

Şekil 1. Türk-Amerikan Kadın Birliği'nin ilk aylık toplantılarından birisi.
Kaynak: "Türk-Amerikan Kadın Birliğinde," 1950, s. 4.

Derneği yönetim kurulunda da rol almıştır (“Turkish-American Association re-elects,” 1952, s. 4). Adivar, aynı zamanda, Türk-Amerikan Derneği'nin kültür işleri başkanlığını da yürütmektedir (“Turko-American Body plans Spring program,” 1952, 5 March, s.5).

Aşağıda detayları verilen kültürel etkinliklerin yanı sıra, Adivar'ın kendisi de, Türk-Amerikan derneklerinde konuşmalar vermektedir. Bu konuşmalarının en ünlüsü Türk-Amerikan Derneği'nde yaptığı *Conflict of East and West in Turkish History* (Türk Tarihinde Doğu ve Batı Çatışması) başlıklı konuşmadır (“Distinguished lecture,” 1952, s.3). Adivar, daha sonra 1955 yılında, bu konu hakkında *Türkiye'de Şark, Garp ve Amerikan Tesirleri* başlıklı bir kitap da yazmıştır. Derin tarihsel ve sosyolojik analizlerin bulunduğu bu kitapta Adivar, Türkiye'deki batı etkisini olumlayan bir tavır takınmışken Sovyetler Birliği ve komünizm hakkında karşıt görüşler öne sürmüştür. Örneğin, Adivar'a göre “komünizm dünyanın herhangi yerinde herhangi devrinde insanlara tatbiki

mümkün olmayan bir rejimdir” (Edip-Adivar, 1955, s. 242). Adivar'ın gerek Türk-Amerikan derneklerinde gerek kültürel aktivitelerde üstlendiği rol, özel olarak Ankara'da, genel olarak da Türkiye'de, İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan siyasi, iktisadi ve fikri dönüşümlerin bir göstergesidir.

DP'li yıllarda faaliyetlerine devam eden Türk-Amerikan Kadın Birliği düzenli olarak toplanmış ve ortalama iki yılda bir yönetimini değiştirmiştir. Birlik, yönetiminde yer alan Türk ve Amerikalıların sayısının aynı olmasına ayrı bir önem vermiştir. Örneğin, 15 Mayıs 1952'de yapılacak olan yıllık toplantısı esnasında yedisi Türk ve yedisi Amerikalı olmak üzere Birliğin yönetim kuruluna on dört kişi seçilecektir (“Open letter to all members!” 1952, s. 5). Söz konusu toplantıda Birliğin ilk başkanı Nermin Abadan da etkileyici bir konuşma yapmış ve Birliğin yaklaşık dört yıllık macerasını ve bu süre zarfında yaptıklarını özetlemiştir.¹² Bu konuşmanın ardından yeni bir yönetim seçilmiştir.¹³

Şekil 2. Türk-Amerikan Kadın Kültür Derneği'nin yemekli buluşmalarından birisi. Kaynak: “Society-Organizations-Personals,” 1952, s. 5.

12 Abadan, aynı yıl içerisinde Fulbright bursu ile gittiği ABD'de yaklaşık bir yıl kadar eğitim görmüştür. ABD Ankara Büyükelçiliği, Türk-Amerikan Kadın Kültür Birliği'nin 60. yıldönümü nedeniyle, 2008 yılında Nermin Abadan-Unat şerefine yemek vermiş ve Abadan-Unat'ı onurlandırmıştır. Sonrasında birlik üyeleri, Atatürk'ün ilk oturduğu Çankaya'daki evini ve Etnografya Müzesi'ni ziyaret etmiştir (Abadan-Unat, kişisel görüşme, 26.01.2018).

13 Yönetime seçilen Türkler şunlardır: Sevim Göle, Fazilet Ete, Şaziye Kiper, Bedia Belbez, Ayşe Silay, Cavidan Atam ve Leyla Kipman. Birlik yönetimine seçilen Amerikalı isimler ise şu kişilerdir: Frederick P. Latimer Jr., Lois Kugeman, Josephine Cannon, Cariline Winehester, Herbert F. Woodbury, H. C. Zitzewitz ve Julia Seranton (Ankaraböcker, 1952, 18 May, s. 5). Birlik yöneticileri arasında dönemin önde gelen siyasi isimlerinin eşleri yer almaya devam etmiştir.

Türk Kadınlar Birliği

Türk ve Amerikalı kadınlar arasındaki ilişkiler yalnızca Türk-Amerikan Dernekleri ile kısıtlı değildir. Türk Kadınlar Birliği (TKB) gibi, tamamı Türklerden oluşan cemiyet ve dernekler de erken Soğuk Savaş Ankara'sında kültürel etkinliklerin hızlanmasına yardımcı olmuşlardır. 1923 yılında kurulan TKB, 5 Aralık 1934'te kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesinin ardından 1935 yılında kapatılmıştır. Bakanlar Kurulu, 13 Haziran 1949 tarihinde aldığı kararla TKB'nin tekrar kurulmasına karar vermiştir. Yeniden kurulacak olan TKB'nin merkezi ise yine Ankara olmuştur (KDB, 30.18.1.2.120.54.10, BCA). 1950 sonrasında da, TKB'ye olan devlet desteği devam etmiştir. Bu desteğin arkasında siyasi otoritelerin, Türkiye'yi Batılı bloğuna eklemeye çabası yatmaktadır. Bu süreçte devletin yönlendirmesi ile birlikte TKB, Beynelmül Kadınlar Alyansı örgütüne üye olmuştur. 1953 yılında devlet, Atatürk'ün manevi kızı olan ve TKB'de aktif rol oynayan Afet İnan'a Kopenhag'da düzenlenecek olan Beynelmül Kadınlar Alyansının toplantısına gitmesi için harcırah ve pasaport vermiştir (BÖKM, 030.1.0.0.123.784.4, BCA). İkinci DP iktidarı döneminde (1954-1957), TKB'ye olan devlet yardımları daha da fazlalaşmıştır. İcra Vekilleri Heyeti'nce 10 Nisan 1954 tarihinde TKB'nin umumî menfaatlere hâdim cemiyetlerden [kamu yararına çalışan derneklerden] sayılmasına karar verilmiştir. Bu kararla birlikte, TKB,

vergi muafiyeti gibi çeşitli ayrıcalıklar elde etmiştir (KDB, 030.18.01.02.135.34.7, BCA).

Devletin desteğiyle gittikçe büyüyen TKB, Türkiye ve ABD arasındaki kültürel etkileşim içerisinde rol oynamıştır. Örneğin; Amerikalı entelektüel kadınlar, TKB'nin Ankara'daki merkezini ziyaret etmiş ve buradaki Türk kadınlar ile sohbet etmişlerdir. TKB üyelerinden olup da, bu toplantılara katılan kişiler arasında, Zonguldak Milletvekili Edibe Sayar ile Firdevs Menteşe, Übeyde Elli, Perihan Parla, Mualla Akarca gibi ünlü isimler de vardır ("Amerikalı kadınlar Türk Kadınlar Birliğinde," 1955, s. 1). Bu ziyaretlerden birisinde Wisconsin Eyaleti Kadınlar Kulübü ve Enternasyonal İşler Bölümü Başkanı Martha Gray Klein, TKB'li kadınlar ile buluşmuş ve yaklaşık iki saat sohbet etmişlerdir (Şekil 3). Türk gazeteleri ise okuyucularına Martha Gray Klein'i "Türk dostu" olarak tanıtmışlardır ("Türk dostu Amerikalı Mrs. Klein'in ziyaretleri," 1955, s. 3).

TKB, her ne kadar Türk-Amerikan Kadın Kültür Derneği kadar önemli bir rol oynamasa da, Türk-Amerikan kültürel etkileşiminin gerçekleşmesine katkı sağlamıştır. Yine de, Türk-Amerikan Kadın Kültür Derneği ile TKB arasında şöyle bir fark bulunmaktadır: Türk-Amerikan Kadın Kültür Derneği, daha çok, Nermin Abadan gibi Türk ve Amerikalı bireylerin, kişisel girişim ve çabaları ile kurulmuşsa da, TKB, devlet desteği ve yardımı ile ortaya çıkmış ve faaliyetlerini artırmıştır.

Şekil 3. Martha Gray Klein'in Türk Kadınlar Birliği'ni ziyareti.

Kaynak: "Türk dostu Amerikalı Mrs. Klein'in Ziyaretleri," 1955, s. 1.

Türk Kadınlar Birliği ile ilgili bir diğer önemli nokta ise, TKB'nin etkinliklerinin etkisinin yalnızca üyeleri üzerinde görülmemesidir. Bir diğer deyişle, TKB üyesi olmayan kişiler de TKB'nin aktivitelerinden dolayı ya da dolaysız olarak yararlanabilmektedir. Örneğin, TKB, 1955 yılından itibaren Ankara Radyosu'nda haftalık programlara başlamıştır. Pazar sabahı saat 10.00'da, çocuk ve yetişkinlerin, ayrıca çalışan ve çalışmayanların kolaylıkla takip edebileceği bir saatte başlayan bu programlarda aile yaşantısına dair pratik bilgiler verilmektedir. Bu bilgiler daha çok aile içi sorunlar, çocuğun yetiştirilmesi, adab-ı muaşeret kuralları, evin iktisadi yönetimi, temel sağlık sorunları ve kişisel gelişimle ilgili diğer konuları kapsamaktadır. Radyo programlarında TKB adına konuşan kişiler, hem TKB üyesi hem de dönemin siyasi yaşamında önemli bir yere sahiptirler. Bu kişiler arasında ses sanatçısı Türkan Ebcioğlu, Atatürk'ün manevi kızı Afet İnan ve Ankara milletvekili Aliye Temuçin gibi isimler bulunmaktadır (Koçer, 2009, ss. 71-72). Sonraki bölümde daha ayrıntılı tartışılacağı üzere, dönemin Türk-Amerikan dernekleri gibi, TKB de başta gazeteler ve radyo olmak üzere çeşitli araçlarla geniş halk kitlelerine ulaşabilmektedir.

Türk - Amerikan Derneği

TKB gibi kuruluşunda ve faaliyet alanını genişletme sürecinde devlet desteğini alan, dönemin diğer bir önemli oluşumu da Türk-Amerikan Derneği'dir. ABD'nin New York şehrinde, Türk ve Amerikan halklarının arasındaki dostluğu ve ilişkileri geliştirme gayesi ile, 7 Haziran 1949 tarihinde, bir Türk-Amerikan Dostluk Derneği kurulmuştur ("Türk-Amerikan Dostluk Cemiyeti Kuruldu," 1949, s. 1). Bu derneğin kurulmasından hemen sonra ABD'nin Soğuk Savaş kültür etkinliklerinde etkin bir payı olan Ray Ehrensberger Ankara'ya gelmiştir. Ehrensberger'in Ankara'ya geliş amacı, Ankara'da New York kökenli bu derneğe "kardeş" bir dernek kurmaktır ("Ankara briefs," 1952, s. 5). Ray Ehrensberger, Ankara'da Birleşik Devletler Elçiliği'nin *Binational Center*'inin [İki Uluslu Merkez] 1951-1952 yıllarında başkanlığını yapmış ve akabinde Maryland Üniversitesi'nde dekanlık görevi üstlenmiştir. *Binational Center*'ler, Soğuk Savaş döneminde ve özellikle de Dwight

D. Eisenhower'ın 1953'te ABD başkanı olmasından sonra Amerikan kültür emperyalizminin etkili bir aracı olmuş ve American Libraries (Amerikan Kütüphaneleri) ile birlikte Amerikan kültürünün dünyanın dört bir yanında yayılmasına aracılık etmiştir (Collett, 1972, ss. 538-539). Bu bağlamda, Ehrensberger'ın Ankara'ya gelişi ve Ankara'daki faaliyetleri ABD'nin küresel ölçekteki politikalarıyla oldukça uyumludur. Ehrensberger'ın Ankara ziyareti, Soğuk Savaş yıllarında gittikçe önem kazanan kültür diplomasisi kavramı çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Zaman içerisinde başka Amerikalı uzmanlar da Ehrensberger'e eşlik etmiş ve Ankara'da bir Türk-Amerikan dostluk derneğinin açılmasına ve bu derneğin çalışma ilkelerinin oluşturulmasına önayak olmuşlardır. Bu çabaların sonucunda, 2 Temmuz 1951 tarihinde, Ankara'da, Türk - Amerikan Derneği resmi olarak faaliyete geçmiştir (Türk Amerikan Derneği, 1951, s. 4). Faaliyetinin ilk yılında, üye olmanın koşulu yıllık 5 Türk Lirası aidat vermek ve halihazırdaki iki aktif üyenin tavsiyesi ile dernek yönetimine başvurmaktır ("Turkish-American Association Celebrates First Birthday," 1952, s. 5). Nizamnamesinde yazdığına göre Türk-Amerikan Derneği'nin temel amacı "Türkiye ve Birleşik Amerika halkının birbirlerini daha iyi anlamalarını temin etmek, iki memleket arasında mevcut kültürel bağları kuvvetlendirmek ve bir gayelerin tahakkuku için üyelerinin eğitim, kültürel ve sosyal sahalarda faaliyet gösterebilecekleri daimi bir merkez tesis etmektir" (Türk Amerikan Derneği, 1956, s. 1).

Derneğin kurucu üyeleri arasında dönemin siyasetine, düşün hayatına ve akademisine yön veren, pek çok Türk ve Amerikalı bulunmaktadır.¹⁴ Derneğin, iki adet Fahri Başkanı vardır. Bunlar ABD'nin Ankara Büyükelçisi George Wadsworth ve Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'dir. Tevfik İleri, bakanlığı sırasında Türk eğitim sistemindeki sorunlara, çözüm bulmak amacıyla, birkaç Amerikalı uzmanı, Türkiye'ye davet etmiştir. İleri'nin bakanlığı esnasında, Türk eğitimindeki Amerikan etkisi, giderek artmıştır (Okudan, 2006, s. 28). Bir diğer deyişle; Tevfik İleri'nin 'Fahri Başkan' olması tesadüf değildir. Sıkı bir anti-komünist olan İleri, Milli Eğitim

14 Derneğin diğer kurucu üyeleri şunlardır: Prof. Halide Edip Adıvar, Dr. Halim Alyot, Feriha Baymur, Dr. Floyd H. Black, Prof. Orhan Burian, C. Phoebe Clary, Mehmet Osman Dostel, Ahmet Şükrü Esmer, Emin Hekimgil, Cemal Köprülü, Frederick P. Latimer, Jr., William M. Lauman, Lewis Rex Miller, Laurence S. Moore, Prof. Ömer Celâl Sarç, Harold L. Scott, Elizabeth B. Stanton, Prof. Fadıl Hakkı Sur, Prof. İrfan Şahinbaş, Archibald V. Walker ve Ezra P. Young ("What is the Turkish American Association," 1951, s. 3).

Bakanlığı kadrolarına milliyetçi ve muhafazakar gençleri doldurmaya çalışmıştır (Toker, 1990, s. 121). İleri gibi siyasetçilerin varlığı, aynı zamanda da, Türk-Amerikan derneklerinin yaygınlaşmasına ve güç kazanmasına sebep olmuştur.

Tevfik İleri'nin fahri başkanı olduğu Türk-Amerikan Derneği'nin, üç tip üyesi bulunmaktadır. Bunlar, fahri üyeler, faal (aktif) üyeler ve yalnız dil kursları ile diğer bazı etkinliklere devam eden üyelerdir. Derneğe fahri üye olabilmek Yönetim Kurulu'nun kararına bağlıdır. Türkiye Maarif Vekili (Eğitim Bakanlığı) ile Amerika Birleşik Devletleri Ankara Büyükelçisi, Derneğin fahri üyeleri ve ortak fahri başkanlarıdır. Diğer taraftan, Ankara Valisi ve Derneğin şube açmış olduğu ya da açacağı diğer illerin valileri ise, bu illerdeki mahalli şubelerin fahri azaları olmaya davet edilirler (Türk Amerikan Derneği, 1956, ss. 4-6).

Derneğe faal (aktif) üye olabilmek için, medeni haklara sahip ve 18 yaşını doldurmuş bulunmak gerekmektedir. Ayrıca faal üyelerin, Derneğin amaçlarını tamamen kabul etmiş olması ve derneğin iki üyesi tarafından tavsiye edilmiş olması da gerekmektedir. Son olarak faal üye olmak isteyenlerin, Yönetim Kurulu tarafından

kabul edilmesi ve aidatını ödemiş olması şartı vardır. Yönetim Kurulu, adayların başvurularını herhangi bir neden göstermeden reddetme hakkını haizdir. Son olarak, yalnız dil kurslarına ve diğer etkinliklere devam eden üyelerden olabilmek için, Yönetim Kurulu'nca tespit edilmiş olunan aidatı ödemiş ve idarece yapılan kayıt işlemlerini yaptırmış olmak gerekmektedir. Türk ve Amerikan vatandaşı olmayanların ise, dil kursları ile diğer etkinliklere katılımı, Yönetim Kurulu'nun inisiyatifine bağlıdır (Türk Amerikan Derneği, 1957, s. 6). Dil kursları ve etkinliklerin birçoğu Derneğin Mithat Paşa Caddesi'ndeki merkezinde yapılmaktadır (Şekil 4).

Üç farklı üye tarzının olması, Derneğin pek çok kesime hitap etmesini sağlayıp, Derneğin üye sayısını artırmakta ve etkinliklere olan katılımı daha da fazlaştırmaktadır. Şöyle ki, fahri üyelik daha çok üst düzey diplomat ve siyasetçiler için yaygınken, faal üyelik daha çok maddi durumu iyi olan ve Amerikan kültürü ile İngilizce'ye aşina olan kişiler içindir. Son grup üyelik ise orta sınıfa mensup insanların da Derneğin imkânlarından yararlanmasına ve bir şekilde etkinliklere katılabilmesini sağlamaktadır. Yani ilk iki tip üyelik "dışlayıcı" bir karaktere sahipken, üçüncü tip üyelik, Derneğin halk kitlelerine ulaşmasına aracı olmaktadır.

Şekil 4. Ankara'daki Türk-Amerikan Derneği merkezi (Mithat Paşa Caddesi).

Kaynak: Türk Amerikan Derneği, 1956, s. 2.

Dernek, yaz aylarında genel olarak pasifken, geri kalan üç mevsimde daha aktif biçimde çalışmaktadır. Derneğin çalışma dönemleri de bu durumla bağlantılı olarak, her biri üç aylık bir zaman dilimini kapsayan, sonbahar (23 Eylül - 21 Aralık), kış (7 Ocak - 28 Mart) ve ilkbahar (7 Nisan - 27 Haziran) dönemlerinden oluşmaktadır (“Activities of the Turkish-American Association,” 1952, 5 Ocak, s. 3). Bu üç aylık dönemlerin başlangıç ve bitiş tarihlerine bakılacak olursa, genel olarak, Amerikan yaşam tarzının ve Amerika’da oldukça yaygın olan çeyreklik sisteminin (*quarter system*), bu konuda etkili olduğu söylenebilir. Örneğin; sonbahar dönemi Noel’den hemen önce bitmektedir.

Turkish-American News

Türk-Amerikan Derneği’nin kurulmasının ardından, Ankara merkezli olarak çıkmaya başlayan *Turkish-American News* gazetesi, Türk-Amerikan kültür etkileşiminde önemli bir rol oynamaya başlamıştır. İlk sayısı, 24 Kasım 1951’de çıkan *Turkish-American News*, ilk başlarda haftalık ve siyah-beyaz olarak çıkarken, kısa süre içerisinde renkli sayfaları barındıracak biçimde perşembe ve pazar günleri olmak üzere, haftada iki kez yayımlanmaya başlamıştır. 26 Ocak 1955’ten itibaren ise gazete çalışanlarının arasında çıkan anlaşmazlıkların sonucunda, *The Week* ismiyle haftada bir kez ve siyah-beyaz olarak yayımlanmıştır. İlk başlarda, gazeteye abone olan isimler, okuyucularla paylaşılmaktadır. Türkiye’de görev yapan Amerikalıların, gazeteye yoğun biçimde abone olduğu gözlenmektedir (“Leading American Residents in Turkey Subscribe for T - A News,” 1952, s. 4). Gazete, “Türkiye’nin İlk İngilizce Gazetesi” (Turkey’s First English Language Newspaper) sloganıyla çıkmaktadır. Gazetenin bu iddiası bir ölçüde doğrudur; zira Türkiye’de, daha öncesinde çıkarılan İngilizce gazete ve dergiler, daha çok kısıtlı bir zümreyi hedeflemekle genellelikle iktisadi ve dini etkinliklere yoğunlaşmıştır.

Turkish-American News bünyesinde dönemin önde gelen basın simaları vardır. Gazetenin yayıncısı ve sahibi Vedat Abut’tur. Abut’un yardımcısı ise Naili Moran’dır.¹⁵ Abut ve Moran, daha sonra gazeteden ayrılarak, Moran-Abut ünvanıyla bir şirket kurmuşlardır. Ali Başarel ve Feridun Demokan ise, sırasıyla İstanbul ve Amerika muhabirleri olarak hizmet etmektedirler. Gazeteye katkıda bulunan

isimler arasında, belki de, en ilginç Bülent Ecevit’tir. Sonraki yıllarda Türk siyasetinde derin iz bırakacak olan Bülent Ecevit, bu yıllarda *Turkish-American News* gazetesinin sanat editörlüğünü de yapmaktadır. Ecevit, yazılarının bir kısmında- Ankara’daki sanat etkinlikleri hakkında geniş bilgiler vermekte ve okuyucularına gösterimdeki tiyatro oyunlarının eleştirilerini sunmaktadır (Ecevit, 1952, 27 November, s. 4).

Turkish-American News oldukça kısa bir zaman zarfında geniş bir kitleye ulaşmıştır. Gazete, bir yandan dönemin Türk-Amerikan dernekleri ve etkinlikleri hakkında ayrıntılı bilgiler verirken, bir yandan da, Türkiye’de yaşayan Amerikalıların yaşamı kolaylaştıracak ve Türkiye’ye uyum sağlamalarına yardımcı olabilecek bilgileri paylaşmaktadır. Gazete, İngilizce kitapların bulunabileceği kitapçılar ve domuz eti barındıran kasaplardan kilise buluşmalarına kadar geniş bir yelpazedeki konularda okuyucularını bilgilendirmektedir. Bu nedenlerden dolayı, mevcut çalışmada *Turkish-American News* gazetesinden oldukça fazla biçimde yararlanılmıştır.

Dil Eğitimi

Hem katılım, hem de süreklilik açısından, Türk-Amerikan Derneği’nin etkinlikleri arasında, en önde geleni, dil eğitimi olmuştur. Bu hususta Dernek nizamnamesinde şöyle yazılmaktadır: “Milletler arasında dostluğu kuvvetlendirmek hususunda, lisanın ehemmiyeti Türkler ve Amerikalılar tarafından gittikçe daha iyi idrak edilmektedir” (Türk Amerikan Derneği, 1956, s. 3). Derneğin bu görüşü dönemin eğilimleriyle yakından ilgilidir. İkinci Dünya Savaşı’na kadar, okullarda ve Türk aydınları arasında yaygın olarak kullanılan yabancı diller daha çok Fransızca ile Almanca iken, savaş sonrasında Türkiye’nin ABD ve Batı Bloğu’na yanaşmasıyla birlikte İngilizce, Türk insanı arasındaki popülerliğini günden güne artırmıştır. Öyle ki, erken Soğuk Savaş dönemine kadar kimse İngilizce eğitim veren sınıflara gitmek istemezken, bu dönemde, tüm veliler çocuklarını İngilizce öğreten sınıflara yazdırmak istemektedir (Özgüden, 2010, ss. 88-89). Diğer bir deyişle, Türk-Amerikan Derneği’nin ‘arzına’ karşılık kendilerinin ya da çocuklarının daha iyi bir iş bulmasını isteyen Türk halkının da ‘talebi’ söz konusudur.

15 Vedat Abut öncesinde (1945-1949) Spor Oyunları Federasyonu Başkanlığı yapmıştır. Türk basketboluna önemli katkılar sunan Abut, sonrasında Naili Moran ile birlikte ABD’li yazar Samuel Fox’un kitabını da Türkçe’ye çevirmiştir. Kitap için bkz.: Fox, 1956.

Tablo 1'deki ders programına bakıldığında, Dernek açısından İngilizce'nin, Türkçe'den, bir nebze daha önemli olduğu iddia edilebilir. Ancak, bu şaşırtıcı bir durum değildir. Zira, Ankara'da mevcut Amerikalı sayısı kısıtlı iken, İngilizce öğrenmek isteyen Türkler çok daha fazladır. Bu tablonun gösterdiği diğer bir durum ise, Derneğin hedef kitlesidir. Sınıfların geç saatte olması, çalışan insanların da bu kurslara katılımının istendiğine işaret etmektedir. İngilizce öğrenmek isteyen kişiler, haftada üçer saatten olmak üzere, on iki hafta boyunca bir kur bitirebilmektedirler ("Turkish-American Association Celebrates First Birthday," 1952, s. 5). Şekil 5

ve 6'da görülebileceği gibi hem Türkçe, hem de İngilizce dil derslerine katılım vardır.

İngilizce dil dersi veren kişiler, genellikle eşinin görevi nedeniyle Ankara'da bulunan Amerikalı kadınlardır. Türkiye'nin, 1952 yılında NATO'ya (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü) üye olmasıyla birlikte, Türkiye'deki ve özellikle de Ankara'daki Amerikalı uzmanların sayısında, ciddi bir yükseliş olmuştur. Akabinde, Amerikalı kadınlar Türk eğitim yaşamında daha etkin bir rol oynamışlardır. Dil derslerinin yanı sıra, doğa ve sosyal bilimler alanında da eğitim veren Amerikalı kadınlar, gerek özel ders vererek gerekse kolejlerde

Tablo I. Dil Eğitim Kursu Programları

Yeni Başlayanlara mahsus İngilizce kurslar:	Pazartesi, Çarşamba, Cuma 19.00-20.00
Biraz ilerlemiş olanlara mahsus İngilizce kurslar:	Pazartesi, Çarşamba, Cuma 18.00-19.00 / 20.00-21.00
İlerlemiş olanlara mahsus İngilizce kurslar:	Pazartesi, Çarşamba, Cuma 19.00-20.00
Yeni başlayanlara mahsus Türkçe kurslar:	Salı, Perşembe 13.00-14.30 / 18.00-19.30

Kaynak: Türk Amerikan Derneği, 1951, s. 7.

Şekil 5. Türkler için İngilizce dersleri.

Kaynak: "English lessons for Turks," 1953, s. 4.

Şekil 6. Amerikalılar Türkçe öğreniyor.

Kaynak: "Turkish lessons for Americans," 1952, s. 4.

çalışarak Ankaralıların eğitim hayatına olumlu katkılarda bulunmaktadır (Ankarabocker, 1952, 16 March, s. 7). Şekil 7’de bu Amerikalı kadınlardan olan Dee Gronbeck, İngilizce öğrettiği öğrencileriyle birlikte görülmektedir. Askeri doktor olan eşinin (Christian Gronbeck Jr.) görevi nedeniyle Ankara’ya gelen Gronbeck, Türk-Amerikan Derneği çatısı altında, Türklere, gönüllü olarak İngilizce öğretmektedir. Bir başka dikkat çeken husus da, İngilizce sınıfındaki erkek egemenliğidir. Zaman içerisinde kadınlar da bu kurslara yazılmaya karar vermiş ve dil kurslarındaki erkek egemenliği sona ermiştir.

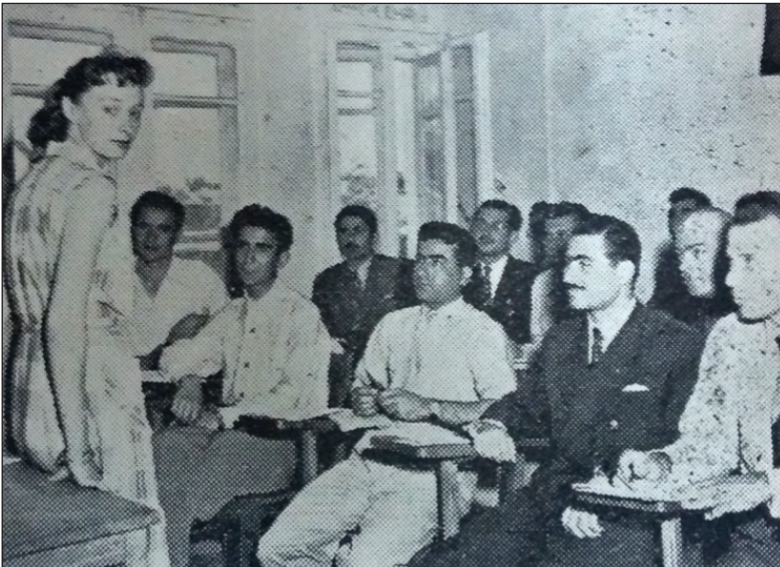
Tüm bu çabalar zaman içerisinde meyvesini vermiştir. Türk-Amerikan Derneği’nin 15 Mayıs 1952 tarihindeki toplantısı sonrasında sunduğu kültür raporunda, İngilizce derslerine olan ilginin muazzam olduğundan bahsedilmektedir (“Cultural Group in Full Report,” 1952, s. 5). Bu ilginin neticesinde dernek yönetimi, İngilizce sınıflarının niteliğini ve niceliğini iyileştirme kararını almıştır. 1952-1953 sezonu için açılan İngilizce sınıflarının sayısı da çoğalmıştır. Artık, dernek tarafından üç seviye yerine; başlangıç, orta, ileri, iş ve çeviri olmak üzere beş farklı düzeyde İngilizce eğitimi verilmektedir (“Turkish American Association Activities,” 1952, 28 September, s. 5). Bu sırada Türk-Amerikan Kadın Kültür Birliği de Türkçe öğrenmek isteyen yabancılara Türkçe dersleri vermektedir (“Turkish Lessons,” 1952, s. 3). Tüm bu kurslara katılım, dönem içerisinde gittikçe artan bir oranda yükselmiştir. Öyle ki 1956 yılında, Ankara, İzmir

ve Adana’da yaklaşık 4000 kişi İngilizce dersi almış ve yaklaşık 1000 kadar Amerikalı da, Türkçe öğrenmek için çalışmıştır (Türk Amerikan Derneği, 1956, s. 3). İngilizce bilmenin günbegün öneminin arttığı bir zamanda, görece ucuz kabul edilebilecek bu tür kursların sade vatandaşlar açısından önemi daha iyi anlaşılabilir.

Kültürel ve Sanatsal Etkinlikler

Türk-Amerikan derneklerinin, Ankara kent yaşamına katkıları arasında dil eğitiminin hemen ardından Derneğin dolaylı ya da dolaysız olarak katkıda bulunduğu kültürel ve sanatsal etkinlikler gelmektedir. Türk-Amerikan Derneği ve Türk-Amerikan Kadın Kültür Birliği bu bağlamda incelenen dönem içerisinde oldukça etkindirler. Türk-Amerikan Derneği’nin, gerek organizasyonların kapsamı gerek etkinliklerin sürekliliği bakımından, biraz daha başarılı olduğu öne sürülebilir. Dernek çatısı altında farklı etkinlikleri düzenlemek ve bu etkinliklere katılımı artırmak amacıyla çeşitli komisyonlar oluşturulmuştur. Bu komisyonlar akademik çalışmalar, kültürel çalışmalar, bina bakım, üye kayıt ve kabul, neşriyat, sosyal çalışmalar, turizm ve varidat komisyonlarıdır (Türk Amerikan Derneği, 1957, s. 13). Her bir komisyon farklı kişilerce idare edilmektedir.

Derneğin üye sayısı arttıkça bu komisyonların işlevleri ve dernekçe düzenlenen kültür-sanat etkinliklerinin kapsamı da aynı oranda çeşitlenmiştir. Örneğin dernek, düzenli olarak Atatürk Müzesi’ne (sonrasında Atatürk

Şekil 7. Amerikalı kadınlar Türklere İngilizce öğretiyor.
Kaynak: Mrs. Dee Gronbeck, 1952, 27 July, s. 3.

Müze Köşkü) geziler düzenlemektedir. Her ayın üçüncü cuması gerçekleşen bu geziler sırasında, katılımcılara, hem Türkçe, hem de İngilizce rehberlik servisi sunulmaktadır. Benzer biçimde, dernek bünyesinde sanat etkinliklerinin derinlemesine konuşulduğu tartışma grupları oluşturulmuştur. Bu tartışma grupları gerek dernek binasında gerekse üyelerin evlerinde biraraya gelerek, Ankara kültür dünyasının seyrini takip etmekte ve bu etkinliklere eleştirel bir gözle bakmaktadırlar (“Cultural society calendar,” 1952, s. 4).

Dernek, aynı zamanda kendi bünyesinde de, çeşitli kültür ve sanat organizasyonlarına ev sahipliği yapmaktadır. Bu organizasyonların en önemlisi Dizzy Gillespie Orkestrası'nın Ankara'yı ziyareti esnasında Derneğin bahçesinde verdiği konserdir. Dünyaca ünlü caz trompetçi Dizzy Gillespie ve orkestrasının konserine her yaştan Türk ve Amerikalı akın etmiştir (Şekil 8).¹⁶ Bu tarz konserlerin önemi yalnızca sanatsal açıdan kaynaklanmamaktadır. Soğuk Savaş süresince müziğin “soft power” (yumuşak güç) olarak kullanılmasıyla birlikte kültürel diplomasi ve küreselleşme arasında ayrı bir bağ kurulmuştur. Özellikle de Dwight D. Eisenhower'ın ABD başkanlığı yaptığı yıllarda (1953-1961), caz müziği ABD açısından kültür diplomasisinin başat araçlarından birisi olmuştur (Von Eschen, 2004, ss. 5-7).

1940'ların sonunda başlayarak caz müziği Türkiye'de gittikçe daha tanınır olmuştur. Özellikle gençler, yalnızca ABD kökenli caz müzisyenlerin plaklarını dinlemekle kalmamış aynı zamanda kendi kurdukları müzik grupları ile caz müziğini icra etmişlerdir (Dilmener, 2006, ss. 26-28). Kısacası, caz müziğinin Türkiye'de tanınır olması, hem Türk-Amerikan ilişkilerinin kültürel boyutunu yansıtmakta hem de Amerikan kültürünün Türkler tarafından benimsenmesine örnek oluşturmaktadır. Aslında, bu durum resmi otoritelerce de desteklenmektedir. DP'nin iktidar olmasından sonra Ankara Radyosu'nda klasik Batı müziğinin yerini dönemin popüler caz ve dans orkestraları almıştır (Yazgan, 2016, ss. 313-314). Amerikalı caz sanatçılarının, Avrupalı klasik müzik bestecilerinin yerini alması yalnızca müzik zevkinde ortaya çıkan bir değişiklik değildir. Bu değişiklik, erken Soğuk Savaş çerçevesinde ve dönemin kültür politikaları kapsamında değerlendirilmelidir.

Resim ve eliş sergileri de, Dernek ve Birliğin etkinlikleri arasında en az konserler kadar önemli bir yere sahip olmuştur. Türk-Amerikan Derneği nizamnamesinde bu konuda şöyle yazmaktadır: “İnsanların kendilerini san'at vasıtasile ifade ediş tarzları Amerikan Derneği'nin önem verdiği mevzulardan biridir. Faal sosyal merkezinde Dernek sık sık tertip ettiği sergilerle amatör ve

Şekil 8. Dizzy Gillespie Orkestrası'nın Dernek bahçesinde verdiği konserden.

Kaynak: Türk Amerikan Derneği, 1956, s. 7.

¹⁶ Dizzy Gillespie Orkestrası ayrıca Büyük Sinema'da bir konser vermiştir (Ergir, 2018).

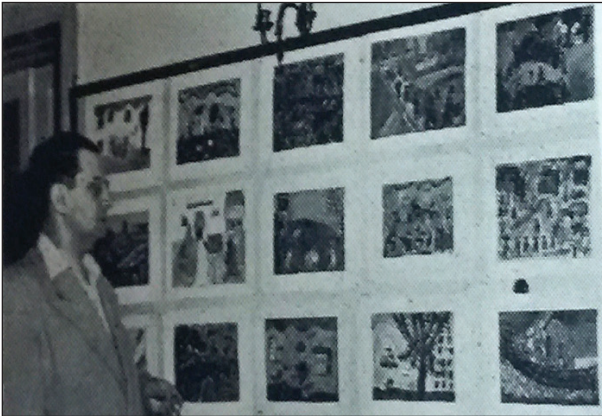

profesyonel, mahalli ve milletlerarası şöhreti haiz Türk ve Amerikan san'atkârlarının eserlerini teşhir etmektedir" (Türk Amerikan Derneği, 1956, s. 4). Şekil 9'da Türk-Amerikan Derneği başkan yardımcısı Sadık Balkan'ın, Hasanoğlan'da eğitim gören öğrencileri tarafından çizilen resimlerin olduğu sergiyi gezdiği görülebilir. Aslında dernek, bu tür sergilere ortam sağlayarak, amatör ve profesyonel pek çok sanatçının, geniş halk kitleleri ile buluşmasına sebep olmuştur. Şekil 10'da ise bir grup kadının, 1955 yılında Türk-Amerikan Derneği'nin merkezinde açılan bir sergiyi gezerken çekilen fotoğrafı gösterilmektedir. Türk-Amerikan Kadın Kültür Birliği de, benzer biçimde sanat etkinliklerine katkı sağlamıştır. Nermin Abadan-Unat'ın aktardığına göre, Birlik bünyesinde ara sıra sergiler de düzenlenmektedir. Hatta öyle ki, Anadolu'da rastladığı elişleri türlerinin koleksiyonunu yapan bir resim hocası o tarihten sonra İstanbul'da, Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğretim üyesi olmuştur (Abadan-Unat, kişisel görüşme, 26.01.2018).

Türk Kültürünü Amerikalılara Tanıtma

Türk-Amerikan dernekleri, bir yandan Ankara kültür hayatına ciddi manada katkı sağlarken bir yandan da, Türk kültürünü Amerikalılara tanıtmak gibi bir misyon edinmiştir. Örneğin; Türk-Amerikan Derneği bünyesinde, Türk savaş öykülerinin analizinden, Türk halıcı-

lığının gelişimi üzerine dair pek çok alanda etkinlikler, toplantılar ve konferanslar düzenlenmektedir ("Society-organizations-personals," 1953, s. 4). Zaman zaman Türk edebiyatı ve Türk siyasi tarihi hakkında, haftalık altı ders olmak üzere, İngilizce dersler verilmektedir. Haftalık düzenlenen bu yoğun programlar ücretlidir. Katılımcıların, bu programlardan yararlanabilmeleri için, 10 Türk Lirası vermeleri gerekmektedir ("Turkish American Association activities," 1952, 21 September, s. 5). Bunlara ek olarak Derneğin sponsorluğunda, Türk akademisyenleri, Türkiye ve Türk ulusu hakkında, Amerikalılara aydınlatıcı konferanslar vermektedir. Bu tarz konferanslar ücretsiz olup konferanslara dışarıdan katılım da mümkündür. Örneğin; 26 Mayıs 1953 tarihinde, üç gün sonra gerçekleşecek olan İstanbul'un Türkler tarafından fethinin 500. yıldönümü kutlamaları kapsamında, İngilizce bir konuşma yapılmıştır. Konuşmacı, Türk tarihçiliğinin en önde gelen isimlerinden olan Halil İnalıcık'tır. İngilizce bilgisi sınırlı olan kişiler için İnalıcık'ın konuşmasının Türkçe bir özeti de verilmiştir ("Turkish-American Association: Calendar of events for May, 1953," 1953, s. 4). İnalıcık, ilerleyen yıllarda Amerikan tarihi ile ilgili yayınları da Türkçe'ye çevirerek, Türk halkının Amerika ile ilgili ilgi ve bilgisini artıracak çalışmalarda da bulunmuştur.¹⁷ 1972'de gittiği ABD'de, akademik çalışmalarına devam eden Halil İnalıcık, burada geçirdiği yirmi yıl

Şekil 9. Türk-Amerikan Derneği'nde bir sergi.
Kaynak: "Turkish-American Association celebrates first birthday," 1952, s. 5.

Şekil 10. Bir grup kadın dernek merkezinde 1955 yılında düzenlenen sergiyi geziyor.
Kaynak: "Geniş ve mütenevvi bir kültürel faaliyet programı vardır", 1956, s. 4.

¹⁷ Bkz.: Nevins ve Commager, 1961; Nevins and Commager, 1945.

boyunca Osmanlı ve Türk tarihini başta ABD'liler olmak üzere batılı akademisyenlere anlatmak misyonunu sahiplenmiştir.

Turkish-American News gazetesinin sanat editörü olan Bülent Ecevit de, gazetedeki köşesinde, Türk edebiyatının önde gelen kişileri hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Kendisi de bir şair olan ve ileri düzeyde İngilizce bilen Ecevit, Yunus Emre ve Yahya Kemal Beyatlı gibi Türk ozanlarının şiirlerini oldukça başarılı biçimde İngilizce'ye çevirmektedir (Ecevit, 1952, 7 December, s. 4; Ecevit, 1952, 27-28 December, s. 4). Ecevit'in yapmak istediği şey, Amerikalılara Türk yazınının ne kadar köklü ve zengin, Türkçe'nin dünyanın yaşayan en eski dillerinden birisi olduğunu ve Türk halkının edebiyata verdiği önemi göstermektir. Ecevit 1955 yılında ABD'ye giderek gazetecilik faaliyetlerine burada da devam etmiştir.

Türk ulusal değerlerine ek olarak, dini gelenek ve göreneklere ilişkin detaylı bilgiler de, *Turkish-American News* aracılığıyla verilmektedir. Örneğin, 1952 Haziran sonunda başlayan Ramazan ayına ithafen gazete, yaklaşık yarım sayfasını Ramazan'ın ne olduğu hakkında bilgiler içeren bir yazıya ayırmıştır. Bu yazıda Müslümanların neden oruç tuttuğundan, Ramazan geleneklerinin ne kadar köklü olduğundan, fakirlere yapılan yardımlardan, Ramazan eğlencelerinden ve tatlılarından uzun uzun bahsedilmektedir ("What is the Ramadhan?," 1952, s.

4). Bu dönemde, Ankara'da bulunan Amerikalıların çoğunun, İslami usullerden ve Müslüman adetlerinden pek haberdar olmadıkları düşünüldüğünde, *Turkish-American News* tarafından üretilen bu tarz makalelerin, Amerikalılarda Müslümanlara dair oluşabilecek herhangi bir önyargıyı ortadan kaldırmada, ne kadar etkili olabileceği anlaşılmaktadır.

Benzer bir biçimde, halk oyunları da Türk-Amerikan derneklerinin Türk kültürünü tanıtmaya misyonları arasında gelmektedir. Türk-Amerikan Kadın Kültür Birliği'nin Ankara Golf Kulübü'nde düzenlediği 30 Ocak 1952 tarihli aylık toplantısı bu çabanın bir örneğidir. Bu toplantıya dönemin ABD'nin Ankara Büyükelçisi George McGhee'nin eşiyle birlikte Türk Dışişleri Bakanı Mehmet Fuat Köprülü'nün eşinin de aralarında olduğu yaklaşık 130 kişi katılmıştır. Katılımcılar Türk ve Amerikalıların birlikte sergilediği Türk folklor dansından örnekleri izlemişlerdir. Ankara Zeybeği, Çorum Halayı, Kars Halayı ve Coşkun Çoruh oynanan oyunlar arasındadır ("Activities of the Turkish-American Women's Association," 1952, 2 February, s. 4). Şekil 11 ve 12'de görüleceği gibi Türk ve Amerikalı kadınlar yöresel kıyafetler içerisinde oldukça neşeli bir biçimde Türk halk oyunlarını icra etmektedirler. Türk-Amerikan Kadın Kültür Birliği, ilerleyen tarihlerde de aylık toplantıları sırasında benzer dans gösterileri düzenlemişlerdir. Zaman içerisinde, Türk halk oyunlarına ilgi duyan ve

Şekil 11: Türk ve Amerikan dansçılar.

Kaynak: "Turkish, American dancers," 1952, 2 February, s. 1.

bu oyunları oynamayı öğrenen Amerikalı kadın sayısı da artmıştır (“Monthly luncheon of Turkish American Women’s Cultural Society,” 1953, 11 April, s. 4).

Aslında bu tür etkinlikler yalnızca Türk kültürünü Amerikalılara tanıtmayı amaçlamamakta, etkinliklerin ve fotoğrafların, Türk kamuoyuyla paylaşılması ile ABD’nin ve Amerikalıların Türk insanı tarafından sempatik olarak bulunması ve sevilmesi de hedeflenmektedir. Amerikalı yetkililer ellerine geçen her fırsatta, Türk kültürüne ve Türk insanına olan sevgilerinden bahsetmekte, Türk basın organları ise, bu açıklamalara geniş yer vermektedirler. Bu bağlamda, ABD’nin Ankara Büyükelçiliği görevini kısa bir süreliğine de olsa üstlenmiş olan George McGhee ve eşi açık biçimde öne çıkmaktadırlar. Kurban Bayramı’nda kurban kesen, Ankara’nın yoksul mahallerine yardım ziyaretleri düzenleyen, veremle mücadele amacıyla 1953 yılında düzenlenen baloya katılarak diğer davetlilerle harmandalı oynayan (Şekil 13) McGhee çifti kısa sürede Türk halkının sevgisini kazanmıştır. Diğer elçilere kıyasla Türklerle daha dostane ilişkiler geliştiren George

McGhee Türkiye’nin NATO’ya üye olmasında da kilit bir rol oynamıştır. Öyle ki, McGhee, Türkiye ve Yunanistan’ın NATO’ya kabul edildiği Şubat 1952 tarihli Lizbon Konferansı’nın resmi çağrısını yapan kişidir. Hâlihazırda NATO üyesi oniki devletten gelen resmi davetiyeyi dönemin Türk yetkililerine sunan kişi de yine McGhee’dir (Toker, 1990, ss. 155-156).¹⁸

Türk-Amerikan derneklerinin bir diğer aktivitesi ise hayır işleridir. Örneğin, 1952 yılının Ocak ayında Türk-Amerikan Kadın Kültür Birliği kimsesiz çocuklar yararına, Ordu Evi’nde bir balo düzenlemiştir. Dönemin önde gelen müzisyenlerinden İlham Gencer’in yönettiği bir orkestra davetlileri eğlendirmiştir (“Childrens Ball,” 1952, 5 January, s. 1). Türk-Amerikan Kadın Kültür Birliği üyeleri ayrıca düzenli olarak Keçiören Çocuk Yuvası’nı ziyaret etmektedirler. Örneğin, 1953 yılında Birlik, bir yılda üç çocuğun masraflarını karşılamış ve bahsi geçen çocuk yuvasına 1.200 TL tutarında bir çek vermiştir. Üyeler aynı gün içerisinde Kızılay ziyaretinde de bulunmuşlardır. Şekil 14’te görülebileceği gibi

Şekil 12. Türk-Amerikan Kadın Derneği üyeleri folklor oynuyor.

Kaynak: “Activities of the Turkish-American Women’s Association,” 1952, 2 February, s. 4.

¹⁸ McGhee’nin Türkiye’deki deneyimlerini ve Türkiye’nin NATO’ya üye olma serüvenini çok daha sonraları ele aldığı çalışması için bkz.: McGhee, 1990; McGhee, 1992.

Şekil 13. McGhee Çifti Türk halk oyunları oynuyor.

Kaynak: "Americans do dance Turkish F. lore," 1953, 15 February, s. 3.

Şekil 14. Kızılay ziyareti.

Kaynak: "Turkish-American Women's Association activities," 1953, 23 March, s. 4.

Birliğin başkan yardımcısı Frederick P. Latimer Jr. ile genel sekreter Şaziye Kiper, Kızılay Genel Müdürü Fikri Akurgal'a bir çek takdim etmektedirler. Bu hayır işleri Türk kamuoyundaki Amerikan imajını olumlu yönden değiştiren bir diğer etmendir. Ankara'nın kimsesiz çocukları ile yardıma muhtaç kitleleri ise, söz konusu bağışlar sayesinde, bir nebze de olsa mutlu olabilmektedirler.

Türk-Amerikan Kadın Kültür Birliği ile Türk-Amerikan Derneği'nin hedef kitlesi yalnızca yetişkinler değildir. Amerikalı çocukların da, Türk kültürünü tanıması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, 1951 Noel ve 1952 Yılbaşı kutlamalarında, Amerikalı ve Türk çocuklara gölge oyunu izletilmiştir ("Social Activities," 1952, 5 January, s. 3). Gölge oyunu gösterileri, sonraki aylarda da devam etmiştir. Örneğin 1952 yılının Mart ayı sonundaki

Karagöz gösterisini, yaklaşık olarak 150 çocuk izlemiştir. Bu gösterileri sergileyen kişi, Hayali Küçük Ali'dir ("Candlelit Karagöz," 1952, 6 April, s.5). Hayali Küçük Ali'nin dönemin Karagöz ustaları arasında ayrı bir yeri vardır. Çocukluk ve gençliğini Ankara'da geçirmiş olan Altan Öymen anılarında, Küçük Ali'nin, kendisinin sunnet törenine geldiğini anlatır. Karagöz ustasının performansından övgüyle bahseden Öymen anılarında şöyle yazmaktadır: "Küçük Ali, sesinin tonunu ve şivesini değiştirerek öyle bir konuştururdu ki, perdenin arkasında altı yedi ayrı kişi var sanırdınız" (2012, s. 323). Her ne kadar Amerikalı çocukların pek çoğu Türkçe bilmeseler de, Hayali Küçük Ali'nin teatral yetkinliği sayesinde, Karagöz oyunları Amerikalı çocukların ilgisini çekebilmiştir.

Türk-Amerikan derneklerinin Türk kültür, gelenek ve göreneklere ile birlikte, Türkiye'yi Amerikalılara tanıtmak istemesinin çok önemli bir amacı vardır. Her yaşta ve her gruptan Amerikalıyı hedef alan kültürel etkinlikler bir açıdan siyasi bir amaç güdülerek de yapılmaktadır. Amaç Amerikalılara, Türklerin ne kadar uygar bir ulus ve Türkiye'nin ne kadar medeni bir ülke olduğunu göstermektir. 1945 sonrasında diplomatik ve iktisadi açılardan Batı Bloğu'na kenetlenen Türkiye, Batılı müttefiklerine, Türkiye'nin 'medeni' ve 'çağdaş' dünyanın bir parçası olduğunu göstermek istemektedir. Dönemin basınında, yoğun biçimde işlenen temalardan birisi de, Batı dünyasındaki Türk imajını iyileştirmek ve Batılı gözlerde 'uygar' bir Türk resmi çizmektir (Gökatalay, 2016, ss. 254-269). Türkiye'nin 'uygarlık' konusundaki hassasiyeti özellikle NATO'nun kurulmasından ve Türkiye'nin NATO'nun kurucu bir üyesi olmamasından sonra daha da ön plana çıkmıştır. 1952 yılında Türkiye'nin NATO üyesi olmasına kadar, Türk yetkililer, ABD'nin Sovyet tehdidine karşı Türkiye'yi yüzüstü bırakmasından endişe etmişlerdir (Leffler, 1985, s. 820). Türk siyaseti ve aydınları ise her fırsatta Türkiye'nin Batı Bloğu açısından ne kadar önemli olduğunu dile getirmekte, Türkiye'nin uygar uluslar arasında bulunduğunu kanıtlamaya çalışmaktadır.

Bu bağlamda, Türk-Amerikan dostluğunun kurulup geliştirilmesinde yadsınamaz bir paya sahip Türk-Amerikan dernekleri de üstlerine düşeni yapmışlardır. Söz konusu derneklerin Türk üyeleri, Türkiye'de, bilhassa da Ankara'da yaşayan Amerikalılara Türk ulusunun sosyal ve kültürel alanlarda ne kadar gelişmiş olduğunu göstermeye çalışmıştır. Dönemin kanaat

önderleri açısından Türklerin gelişmişliğinin en büyük göstergelerinden birisi, kuşkusuz kadın hakları olmuştur. Her fırsatta Cumhuriyet devrimlerinden ve kazanımlarından bahsedilmiştir. Örneğin; 28 Nisan 1952'de Türk-Amerikan Kadın Kültür Birliği üyeleri Etimesgut'taki Askeri Havaalanı'na gitmişlerdir. Türk kadın pilotları Birlik üyelerine eşlik etmiş ve Birlik üyeleri ile Türk kadın pilotlar beraber öğle yemeği yemişlerdir (Ankarabocker, 1952, 6 April, s. 5).

Türk kadınının sahip olduğu haklar ve Türk toplumundaki yerinin bir propaganda aracı olarak seçilmesi, tabii ki de bir tesadüf değildir. Her ne kadar Türk kadını, sosyal ve iktisadi açılardan pek çok sorunla karşı karşıya kalmış olsa da, pek çok Avrupalı devlet ile kıyaslandığında, birçok açıdan, Türkiye daha ileride bir ülke olmuştur. Örneğin; Batılılarca tipik bir Orta Doğu ülkesi olarak görülen Türkiye'de kadınlara seçme ve seçilme hakkı 5 Aralık 1934'te verilmişken, Batı medeniyetinin beşiği ve demokrasinin kökeni olarak gösterilen Yunanistan'da aynı hak, ancak Yunanistan'ın Türkiye ile birlikte NATO'ya katılım sürecinde, 28 Mayıs 1952'de verilebilmiştir. Başta Türk-Amerikan Kadın Kültür Birliği üyeleri bu durumun farkında olup Türkiye'nin ve Türklerin prestijini korumaya çalışmışlardır.

Erken Soğuk Savaş Ankarası'nda Dönüşüm, Modernleşme ve Kültürel Etkileşim

Özelde Türk-Amerikan derneklerinin genelde ise Türk-Amerikan yakınlaşmasının, Ankara kent yaşamı üzerindeki etkileri değerlendirilirken nüfusu 1955 yılı itibarıyla 552.369 (Tablo II) olan bir şehir için bir iddiada bulunmadan önce oldukça dikkatli olmak, yüzeysel genellemelerden olabildiğince uzak durmak gerekmektedir. Zira, bu çalışmada ele alınan kişi ve kurumlar daha çok şehir merkezinde yaşayan ve çoğunluğu kentin üst sınıfına mensup kişilerdir. Bununla birlikte, yukarıda çeşitli örneklerinin verildiği üzere, hem radyo ve gazete gibi kitle iletişim araçları sayesinde hem de dernek ve cemiyetlerin halka açık etkinlikleriyle, Türk-Amerikan yakınlaşmasının kültürel etkileri üst sınıfa ait olmayan kitlelerce de görülebilmektedir. Bu durum ise hem Soğuk Savaş'ın seyri ile hem de dünyada egemen olan tüketim eğilimleri ile oldukça uyumludur. Zira, "Amerikan tipi yaşamın" küresel ölçekte reklamının yapıldığı bir dönemdir (Fousek, 2000, s. 83). Böyle bir dönemde, ABD ile iktisadi ve diplomatik ilişkiler kuran Türkiye'nin başkentinde, Amerikan kültürünün

kanıksanmaması imkansız yakın bir durumdur. Türk resmi çevrelerinin de destek ve teşvikiyle, Ankara halkı söz konusu dönemde düşünme, tüketim ve hatta üretim alışkanlıkları bağlamında gittikçe daha fazla ‘Amerikanlaşmıştır.’

Bu Amerikanlaşmayı, Türkiye’nin ve Ankara’nın modernleşmesi çerçevesinde ve tarihsel bir düzlemde değerlendirmek gerekirse, 1945 sonrası dönemin oldukça köklü bir değişimi beraberinde getirdiği görülebilir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu kadroları, cumhuriyet rejiminin ilanından itibaren, ülkeyi ‘muasır medeniyet’ seviyesine çıkarmak için uğraşmıştır. Bu bağlamda, çeşitli ülkelerden pek çok kurum, alışkanlık, kanun ve politika alınmış, bunların kimisi olduğu gibi uygulamaya konulurken kimisi ise yerel koşullara göre değiştirilmiştir. Hangi ülkeden hangi kurum alınmış olursa olsun erken dönem Cumhuriyet kadroları, bu değişikliklere, kendi istekleri doğrultusunda ve herhangi bir dış baskıya maruz kalmayarak karar vermişlerdir. Yani, herhangi bir Avrupa devleti, Türkiye’ye iktisadi, siyasi ve kültürel alanlarda baskı uygulayamamıştır. Zaten, çalışmanın ilk kısmında vurgulandığı üzere bu dönemde Türkiye’nin batılı devletlerle olan ilişkisi oldukça sınırlıdır. Üstelik, Sovyetler Birliği ile pek çok alanda işbirliği içinde olan Türkiye, batılı devletlerden değil ancak ‘sosyalist’ komşusundan etkilenmektedir. Kısacası, Türkiye’nin 1923 sonrası yaşadığı dönüşüm ve Türk modernleşmesi tam anlamıyla bir ‘Batılılaşma’ değildir.

Türk modernleşmesindeki dışsal etkenlerde Türk tarafının seçiciliği ve görece bağımsız olması durumu İkinci Dünya Savaşı ile birlikte son bulmuştur. Özellikle savaşın sonunda, Sovyetler tehdidi ve yüksek enflasyon gibi iktisadi sorunlarla karşı karşıya kalan Türk hükümeti, Batı bloğuna, daha açık bir deyişle Anglo-Sakson devletlere yanaşmayı bir çözüm yolu olarak görmüştür. Sovyetler ve komünizm tehdidi karşısında, yalnızca iktisadi ve askeri yardımlar kabul görmemiş aynı zamanda Amerikan hayat tarzı ve Amerikan kültürünün Türk halkıyla tanıştırılıp sevdirmesi resmi çevrelerce önemli bir politika olarak kabul edilmiştir. Zaten, küresel ölçekte hegemonya kurmayı hedefleyen ve İkinci Dünya Savaşı’ndan süper bir güç olarak çıkan ABD de, kültürünü üçüncü dünya ülkelerine ihraç etmek, hatta yeri geldiğinde kendi kültürünü bu ülkelere dayatmak istemiştir. Bunun bir sonucu olarak da, Türkiye’ye getirilen ve yaygın olarak kabul gören Amerikan gelenek ve görenekları, Türk hükümetinin ya da Türk otoritelerin

isteklerinden ziyade daha çok ABD’nin seçtiği ve karar verdiği şeylerdir. Bu bağlamda, Türk modernleşmesi ve dışarıdan kurum almak anlamında erken dönem Cumhuriyetinin sahip olduğu özgürlük ve bağımsızlık, 1945 sonrasında yitirilmiştir. ABD’nin, Türkiye gibi az gelişmiş ülkeler için tasarladığı modernleşme politikaları ise bu ülkelerin gereksinimlerinden daha çok ABD çıkarlarına uygun olarak formüle edilmiştir. Bu bağlamda, 1945 sonrası Türkiye’de meydana gelen Amerikanlaşmayı, tam anlamıyla bir modernleşme olarak görmek pek doğru bir çıkarım olmamaktadır.

Yine de Ankara kentinin, savaş sonrası geçirdiği değişim bütünüyle dışsal etkenlerin kontrolünde değildir. Yukarıda tartışıldığı gibi, dışsal faktörlerin yanı sıra, yerel unsurlar ve yerli alışkanlıklar da Türk-Amerikan yakınlaşmasının Ankara kentindeki etkilerini şekillendirebilmiştir. Zira, bu etkileşimlerde rol alan insanların en azından yarısı, Türkiye’yi ABD’ye daha iyi tanıtmak isteyen Türk vatandaşlarıdır. Ayrıca, dönemin Ankara’sının yaşadığı dönüşüm göz önüne alındığında ne Amerikanlaşmanın ne de modernleşmenin doğrusal ve kesintisiz bir yol izlediği öne sürülebilir. Tam aksine, Ankara’nın sosyo-ekonomik dinamiklerinin eşine rastlanmadık biçimde değişmesi, kentin modernleşmesini derinden etkilemiştir. Savaş sonrası yıllar, özellikle DP iktidarının ilk yılları, Ankara’ya göçün hızla arttığı bir dönem olmuştur. Tablo II’de görülebileceği üzere, on yıllık gibi bir dönemde, Ankara’nın nüfusu neredeyse iki katına çıkmıştır. Çarpık kentleşmenin bir sonucu olarak gecekondulaşma eğilimi görülmüştür (Keleş, 1972, ss. 183-184; Şenyapılı, 2004).

Tablo II. Ankara nüfusunun köy ve şehir merkezine göre dağılımı (1945-1955)

	Ankara Vilayeti		Merkez Kazası	
	Şehir	Köy	Şehir	Köy
1945	279.491	416.035	226.712	27.512
1950	348.552	471.141	288.536	29.504
1955	552.369	568.253	163.483	25.769

Kaynak: Cumhuriyetin 50. yılında Ankara: 1973 il yıllığı.

Tarık Şengül, özel olarak Ankara’da ve genel olarak Türkiye’deki kentleşmeyi iki döneme ayırmaktadır. DP’nin iktidara geldiği 1950 yılına kadar “ulus-devletin kentleşmesi” söz konusudur. Yeni kurulan cumhuriyet rejimi, sanayileşme ve çağdaşlaşma hedefleri

doğrultusunda bir yandan kentleşmeyi teşvik ederken bir yandan da köyden kente göçü kontrol etmektedir. Şengül, 1950-1980 dönemini ise; “emek gücünün kentleşmesi” olarak tanımlamaktadır. Bu dönem başta İstanbul ve Ankara olmak üzere pek çok kentte, gecekondulaşmanın, geniş ve yoksul halk kitlelerinin kent merkezlerinde yığılmasına tanıklık etmiştir (Şengül, 2017, s. 410). Bu gelişmelere karşın 1955 itibarıyla, Ankara halkının yaklaşık yarısı (% 50,7) köylerde oturmaktadır. Nüfusun % 40,45’i Ankara kent merkezinde otururken, geri kalan % 8,85’i kaza merkezlerinde ikamet etmektedir (Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü, 1956, s. 171). Yani, köyden kente göçün arttığı bir dönemde bile Ankara kentinde nüfusun yarısı kent merkezinde yaşamamaktadır. Üstelik, kent merkezinde ikamet edenlerin çok önemli bir kısmı gecekondularda yaşamakta ve kırsal kesimle olan bağıını devam ettirmektedir. Bir diğer deyişle, 1945 sonrası Ankara kenti bir yandan gelişip, modernleşirken bir yandan da yoğun göçün etkisiyle ‘kırsallaşmaktadır.’

Birbirine zıt bu iki eğilim düşünüldüğünde Türk-Amerikan yakınlaşmasının Ankara kentini hangi yönde etkilediğini söylemenin ne denli zor olduğu daha iyi görülebilir. Amerikanlaşma eğilimleri ne kadar kısıtlı olmuş olursa olsun kesin olan şey, 1945-1955 döneminde, hem Ankara hem de Türkiye’nin eşi benzeri görülmemiş bir şekilde Amerikan kültürüne maruz kalmış olmasıdır. İkinci Dünya Savaşı öncesi çoğunlukla İstanbul’da, ve özellikle Robert Koleji gibi kısıtlı çevrelerde görülen Amerikan etkisi, savaş sonrasında başkent Ankara’da da, hatta çoğu açıdan İstanbul’dan fazla bir biçimde görülmüştür. En önemlisi, bu dönemde kurulan Türk-Amerikan dernekleri sayesinde Ankara’daki kültürel etkinlikler, gözle görülür ölçüde zenginleşmiştir.

Sonuç

Erken Soğuk Savaş dönemi ve İkinci Dünya Savaşı sonrası Türk-Amerikan yakınlaşması üzerine yapılan çalışmalar, genellikle siyasi ve iktisadi konulara yoğunlaşmış ve söz konusu etkileşimlerin, sosyal ve kültürel alanlarda neden olduğu değişimler, görece göz ardı edilmiştir. Bu çalışmada, dönem içerisinde faaliyete geçen Türk-Amerikan dernekleri ve bu derneklerde aktif biçimde rol alan birtakım bireyler üzerinden, erken Soğuk Savaş yıllarında Ankara kent yaşamının bir kısmına ışık tutulmaya çalışılmıştır. Özellikle Türk-Amerikan Kadın Kültür Birliği ile Türk-Amerikan Derneği üzerine yoğunlaşarak, bu oluşumların, mikro ölçekte,

Ankara’nın kültür ve sosyal dünyasını makro ölçekte ise Türk-Amerikan ilişkilerine ne ölçüde yön verebildikleri araştırılmıştır.

Hem birincil hem de ikincil kaynaklara dayanan bu çalışmanın sonuçları üç kısımda incelenebilir. Öncelikle, Türk-Amerikan yakınlaşmasının ardından kurulan ve bu süreçte etkin bir rol oynayan dernekler ve diğer araçlar, Türk toplumunun Amerikan kültürüne daha da aşına olmasını sağlamıştır. 1945 öncesinde, Türk toplumu zaten Hollywood gibi pek çok Amerikan kurum ve kuruluşunu bilmektedir. 1945 sonrası yıllar ise hiç olmadığı kadar, Amerikan kültürünün Türk halkı üzerindeki etkisini artırdığı bir dönem olmuştur. 1945 öncesi “uzaktaki Amerika,” 1945 sonrasında “yakındaki Amerika’ya” evrilmiştir. ABD’nin küresel bir güç olmasının etkileri, Türkiye’de yalnızca siyasi ve iktisadi alanlarda değil sosyal ve kültürel alanlarda da hissedilmeye başlanmıştır. Yediden yetmişe herkes Amerika’dan ithal edilen kültür öğelerini daha yakından tanımıştır. Bunun sonucunda ise Türkiye’nin dış politikasındaki köklü değişiklik ve ABD ile olan ilişkilerin kısa sürede güçlenmesi, bir diğer deyişle Türkiye’nin özelde ABD’ye ve genelde Batı Bloğu’na yakınlaşması, Türk insanı nezdinde daha kolay kabul görmüş ve kanıksanmıştır.

Bu organizasyonlar, yalnızca incelenen dönemde faaliyet göstermekle kalmamış, sonrasında da etkili olmaya devam etmişlerdir. Üstelik zaman içerisinde sadece Türk ve Amerikalıların değil, ayrıca İngiltere, Kanada ve Avustralya gibi resmi dili İngilizce olan ülke vatandaşlarının da katılımı sağlanmıştır. Öyle ki, Türk-Amerikan Kadın Kültür Birliği’nin üye sayısı 1975 yılı itibarıyla 600’ün üzerine çıkmıştır. Ayrıca, Birlik tarafından dar gelirli semtlerde oturan ve okuyan öğrencilerin, özel öğretmen nezaretinde ertesi günün derslerini hazırlamaları için 25 okuma odası faaliyete geçirilmiştir. Bunlara ilâveten köy kadınlarına dikiş ve nakış öğretilerek, el emeklerinden kendilerine gelir teminine ve ana-çocuk sağlığı programları ile sağlık bilgileri sunulmasına çalışılmıştır (Türk-Amerikan Kadınları Kültür Derneği, 1975, s. 3). Aslında, bu derneklerin eğitim, sağlık ve kültür alanlarındaki etkinlikleri hem Ankara’da hem de Türkiye’de yaşayan insanların genel refah seviyesini olumlu anlamda etkilerken, bir yandan da özelde Amerikan, genelde ise Anglo-Sakson kültürünün Türk toplumu tarafından daha hoş görülmesini sağlamaktadır.

İkinci olarak, dönem içerisinde kurulan dernekler, İngilizce'nin yaygınlaşmasında kilit bir rol oynamıştır. 1945 öncesinde, Türkiye'de konuşulan yabancı dillerin yaygın olması açısından, Almanca ve Fransızca'nın gölgesinde kalan İngilizce, 1945 sonrası Türk-Amerikan ilişkilerinin seyrinin doğal bir sonucu olarak gittikçe daha popüler hale gelmiştir. Türk-Amerikan dernekleri ise oldukça düşük fiyata açtıkları kurslarla geniş bir yelpazedeki halk kitlelerine İngilizce öğretmeyi başarmıştır. İngilizce'nin artan popülerliğinin hem pratik hem de kültürel sonuçları olmuştur. Türk-Amerikan iktisadi ilişkilerinin arttığı ve Türkiye'de etkinlik gösteren Amerika kökenli firmaların olağanüstü bir biçimde çoğaldığı bir dönemde İngilizce bilmek pek çok Türk için yeni iş olanakları anlamına gelmektedir. Diğer yandan ise İngilizce bilen kişiler, İngilizce yayınlanan gazete, dergi ve kitaplara daha rahat ulaşabilmekte ve Anglo-Sakson dünya görüşünü daha yakından takip edebilmektedir. Benzer biçimde, İngilizce bestelenen şarkıların ve İngilizce yazılan tiyatro oyunlarının da Türk halkı tarafından, özellikle de gençler tarafından, benimsenmesi durumu söz konusudur. Kısacası, İngilizce bilmek hem maddi anlamda hem de kültürel açılardan ayrıcalık anlamına gelmektedir. Bu ayrıcalığı elde etmek açısından Türk-Amerikan dernekleri hatırı sayılır bir rol oynamışlardır.

Son olarak, Türk-Amerikan yakınlaşması ve akabinde kurulan Türk-Amerikan derneklerinin çeşitlilik gösteren etkinlikleri, başkent Ankara'nın kültürel yaşamına yeni bir soluk getirmiştir. Derneklerin süreklilik gösteren ve çoğunlukla halka açık biçimde düzenlenen etkinlikleri Ankara'nın kültürel yaşamını zenginleştirmektedir. Bu dernekler, hem batı tarzı alışkanlıkları içeren ve görece yeni sayılabilecek organizasyonlara ev sahipliği yapmakta hem de geleneksel Türk adet ve göreneklere yaşatmakta ve bu değerleri Amerikalılara tanıtmaktadır. Yukarıda tartışıldığı üzere bu etkinlikler el sanatı sergilerinden halk oyunu kurslarına ve müze gezilerinden Amerikan edebiyatına kadar uzanmaktadır.

Türk-Amerikan derneklerinin dönem içerisinde yaptığı etkinlikler yalnızca Ankara kültür yaşamını zenginleştirmekten ibaret değildir. Bu dernekler aynı zamanda da Ankara kültür yaşamının yapısındaki köklü değişimin araçlarından ve göstergelerinden birisi olmuştur. İncelenen döneme kadar başkent kültür yaşamında devletin ve resmi kurumların büyük bir ağırlığı söz konusudur. Tiyatrodan operaya, kitap

okuma kültüründen resim sergilerine değin uzanan geniş bir yelpazede devlet söz sahibidir. İncelenen dönemde ise kültürel etkinliklerdeki devlet tekeli önemli ölçüde azalmıştır. Özellikle DP'nin iktidara gelmesi ve 1932'den 1951'e kadar etkin biçimde faaliyet gösteren ve geniş halk kitlelerine ücretsiz biçimde hizmet veren Halkevleri'nin kapatılması sonrasında, Ankara'nın kültür yaşamında resmi olmayan kurum ve kuruluşlar rol almaya başlamıştır. Bu kurum ve kuruluşların başında ise Türk-Amerikan dernekleri gelmektedir. Türk-Amerikan dernekleri, her ne kadar 1951 sonrasında kapatılan Halkevlerinin, Ankara'nın merkezinde ve çevre ilçelerinde yarattığı geniş boşluğu kapatamamış olsalar da, Ankara kültür yaşamına 'bir nebze' de olsa olumlu anlamda katkı sağlamışlardır. Benzer biçimde, Türk-Amerikan derneklerinin arkasında hem Türk hem de Amerikan hükümetlerinin destekleri olsa bile, dernek üyelerinin Ankara kültür yaşamını ayakta tutma amacını taşıyan bireysel ve özverili çabaları göz ardı edilemez. Daha önce söylendiği üzere, bu dernekler yalnızca üyelerine değil aynı zamanda üye olmayan Ankaralılara da hitap etmeyi başarmışlardır.

Bu çalışma kapsamında incelenen, Türk-Amerikan dernekleri ve bu derneklerin önde gelen isimleri yalnızca dernek etkinliklerini değil, aynı zamanda da Ankara kent yaşamını etkilemişler; Türk toplumunun Amerikan kültürüne daha da aşına olması, İngilizce kullanımının yaygınlaşması ve Türkiye'nin Batı Bloğuna yakınlaşması bakımından ciddi bir rol oynamışlardır. Son olarak, Türkiye tarihinde, iktisadi ve dış politika kapsamında bir dönüm noktası olarak görülen erken Soğuk Savaş yılları, kültürel alanlarda da, yenilikleri ve köklü değişimleri beraberinde getirmiştir. Her ne kadar kent nüfusunun hızla arttığı bir dönemde, Türk-Amerikan yakınlaşmasının Ankara'lıların tümünü ne ölçüde etkilediğini saptayabilmek çok zor olsa da, Türk-Amerikan derneklerinin etkinliklerine bakılarak, söz konusu yakınlaşmanın Ankara kent yaşamında bıraktığı derin izler daha iyi anlaşılabilir.

Teşekkür

Öncelikle, bu çalışmanın ortaya çıktığı proje için araştırma ödülü veren VEKAM'a ve çalışanlarına teşekkür ederim. Sorularıma sabırla yanıt verdiği ve diğer kaynaklardan ulaşamayacağım bilgileri sağladığı için Nermin Abadan-Unat'a minnettarlığımı ve sonsuz saygılarımı sunuyorum. *Ankara Araştırmaları Dergisi*'nin anonim

hakemlerine de değerli yorum, görüş ve önerileri için müteşekkirim. Ayrıca, çalışmamın taslağını okuyup oldukça değerli yorumlarda buldukları için Sabahattin Gökatalay ve Gözde Emen'e de teşekkürlerimi iletiyorum.

Kaynakça

- [Mrs. Dee Gronbeck (pictured with her Association students) is one of the voluntary American wives who teach English to Turkish students]. (1952, 27 July). *Turkish-American News*, s. 5.
- Abadan-Unat, N. (2007). *Kum saatini izlerken*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Activities of the Turkish-American Association. (1952, 5 January). *Turkish-American News*, s. 3.
- Activities of the Turkish-American Women's Association. (1952, 2 February). *Turkish-American News*, s. 4.
- Americans do dance Turkish F. lore. (1953, 15 February). *Turkish-American News*, s. 3.
- Amerikalı kadınlar Türk Kadınlar Birliğinde. (1955, 25 Temmuz). *Bugünkü Ankara*, s. 1.
- Amın, S. (2006). *Beyond US hegemony?: Assessing the prospects for a multipolar world* (P. Camiller, Çev.). London: Zed Books.
- Ankara Briefs. (1952, 8 June). *Turkish-American News*, s. 5.
- Ankarabocker, C. (1952, 16 March). Big oaks from acorns.... *Turkish-American News*, s. 7.
- Ankarabocker, C. (1952, 6 April). Spotlights of the week. *Turkish-American News*, s. 5.
- Ankarabocker, C. (1952, 18 May). Spring fever.... *Turkish-American News*, s. 5.
- Arndt, R.T. (2005). *The first resort of kings: American cultural diplomacy in the Twentieth Century*. Washington, D.C.: Potomac Books, Inc.
- Ataöv, T. (1969). *Amerika, Nato ve Türkiye*. Ankara: Aydınlık Yayınevi.
- Başbakanlık Özel Kalem Müdürlüğü Fonu. (15.5.1953). (Dosya No: 030.1.0.0.123.784.4). T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi (BCA), Ankara.
- Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü. (1956). *1955 Genel nüfus sayımı*. Ankara: Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü Matbaası.
- Belenli, T. ve Avaroğulları, A. K. (2017). 20. yüzyılda Türkiye'de kadın konusunun tarih derslerinde öğretimine yönelik bir değerlendirme: Türk Kadınlar Birliği ve faaliyetleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(2), 287-310.
- Bilgin, M.S. ve Morewood, S. (2004). Turkey's reliance on Britain: British political and diplomatic support for Turkey against Soviet demands, 1943-47. *Middle Eastern Studies*, 40(2), 24-57.
- Bora, T. (2007). Türkiye'de siyasal ideolojilerde ABD / Amerika imgesi. Uygur Kocabaşoğlu (Ed.), *Modern Türkiye'de siyasi düşünce: Cilt 3: modernleşme ve Batıcılık* içinde ss. 147-169. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Candlelit Karagöz. (1952, 6 April). *Turkish-American News*, s. 5.
- Childrens ball. (1952, 5 January). *Turkish-American News*, s. 1.
- Collett, J. (1972). American libraries abroad: United States Information Agency activities. *Library Trends*, 20(3), ss. 538-547.
- Cultural group in full report. (1952, 25 May). *Turkish-American News*, s. 5.
- Cultural society calendar. (1952, 16 November). *Turkish-American News*, s. 4.
- Cumhuriyet Halk Partisi Fonu. (28.11.1949). (Dosya No: 490.1.0.0.1016.918.2). T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi (BCA), Ankara.
- Cumhuriyetin 50. yılında Ankara: 1973 il yılığı*. (1973). Ankara: Mars Matbaası.
- Daniel, Robert. (1967). The United States and the Turkish Republic before World War II: The cultural dimension. *Middle East Journal*, 21(1), 52-63.
- Deringil, S. (1994). *Denge oyunu: İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin dış politikası*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Dilmener, N. (2006). *Hafif Türk Pop tarihi*. İstanbul: İletişim.
- Distinguished lecture. (1952, 6 April). *Turkish-American News*, s. 3.
- Ecevit, B. (1952, 27 November). The shadows. *Turkish-American News*, s. 4.
- Ecevit, B. (1952, 7 December). Yunus Emre - 1. *Turkish-American News*, s. 4.
- Ecevit, B. (1952, 27-28 December). Yahya Kemal Beyath. *Turkish-American News*, s. 4.
- Edip-Adıvar, H. (1955). *Türkiye'de şark, garp ve Amerikan tesirleri*. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları A. Ş. Basımevi.
- English lessons for Turks. (1953, 11 July). *Turkish-American News*, s. 4.
- Ergir, Y. (2018, 26 Ocak). *Düş hekimisi: Büyük Sinema*. Ergir web sitesinden: http://www.ergir.com/2011/buyuk_sinema.htm adresinden erişildi.
- Fousek, J. (2000). *To lead the free world: American nationalism and the cultural roots of the Cold War*. Chapel Hill: Univ of North Carolina Press.

- Fox, S. (1956). *Basketbol esasları ve psikolojisi*. (V. Abut ve N. Moran, Çev.). Ankara: Moran-Abut Şirketi.
- Gökatalay, S. (2016). *Turkish press and the early Cold War (1945-1950)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hartman, A. (2008). *Education and the Cold War: the battle for the American school*. New York: Palgrave Macmillan.
- Hasanlı, J. (2011). *Tarafsızlıktan soğuk savaşa Türk-Sovyet ilişkileri: (1939-1953)*. Ankara: Bilgi.
- Hasanlı, J. (2013). *Stalin and the Turkish crisis of the Cold War, 1945-1953*. Lanham, Maryland: Lexington Books.
- Hirst, S. J. (2013). Anti-Westernism on the European periphery: the meaning of Soviet-Turkish convergence in the 1930s. *Slavic Review*, 72(1), 32-53.
- Holmes, A. A. (2014). *Social unrest and American military bases in Turkey and Germany since 1945*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kararlar Daire Başkanlığı (1928-) Fonu. (13.06.1949). (Dosya No: 030.18.1.2.120.54.10). T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi (BCA), Ankara.
- Kararlar Daire Başkanlığı (1928-) Fonu. (10.04.1954). (Dosya No: 030.18.01.02.135.34.7). T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi (BCA), Ankara.
- Keleş, R. (1972). *100 Soruda Türkiye’de şehirleşme, konut ve gecekondular*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Kemal, M. (1983). *Türkiye’nin kalbi Ankara*. İstanbul: Çağdaş Yayınları.
- Koçer, D. N. (2009). *Demokrat Parti döneminde kadın: 1950-1960 arası kadın dergilerinde kadın imajı*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kurat, A. N. (1959). *Türk-Amerikan münasebetlerine kısa bir bakış, 1800-1959*. Ankara: Doğu Matbaası.
- Leading American residents in Turkey subscribe for T - A News. (1952, 5 January). *Turkish-American News*, s. 4.
- Leffler, M.P. (1985). Strategy, diplomacy, and the Cold War: The United States, Turkey, and NATO, 1945-1952. *The Journal of American History*, 71(4), 807-825.
- Lewis, B. (1951). Recent developments in Turkey. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 27(3), 320-331.
- Lewis, B. (1952). Islamic revival in Turkey. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 28(1), 38-48.
- Lewis, B. (1961). *The emergence of modern Turkey*. London: Oxford University Press.
- Lewis, B. (1970). *Modern Türkiye’nin doğuşu* (M. Kıratlı, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Magdoff, H. (1969). *The age of imperialism: The economics of US foreign policy*. New York: Monthly Review Press.
- McGhee, G. (1992). *ABD - Türkiye - NATO - Ortadoğu*. (B. Çorakçı, Çev.). Ankara: Bilgi.
- McGhee, G. C. (1990). *The US-Turkish-NATO Middle East connection: how the Truman doctrine contained the Soviets in the Middle East*. New York: St. Martin Press.
- Monthly luncheon of Turkish American Women’s Cultural Society. (1953, 11 April). *Turkish-American News*, s. 4.
- Muamelat Genel Müdürlüğü Fonu. (21.09.1946). (Dosya No: 030.10.00.00.5.26.22.1). T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi (BCA), Ankara.
- Munson IV, H. A. (2012). *The Joint American Military Mission to Aid Turkey: Implementing the Truman Doctrine and transforming U.S. Foreign Policy, 1947-1954*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Vaşington Eyalet Üniversitesi, Pullman, Vaşington.
- Nevins A. ve H. S. Commager. (1945). *A short history of the United States*. New York: The Modern Library.
- Nevins, A. ve H. S. Commager (1961). *Amerika Birleşik Devletleri tarihi* (H. İnalçık, Çev.). İstanbul: Varlık Yayınevi.
- Okudan, İ. (2006). *Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri*. Ankara: Türk Ocakları Ankara Şubesi.
- Open letter to all members!. (1952, 11 May). *Turkish-American News*, s. 5.
- Oran, B. (2002). *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından bugüne olgular, belgeler, Yorumlar, (Cilt 1)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öymen, A. (2012). *Bir dönem çocuk*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Özgüden, D. (2010). *‘Vatansız’ gazeteci, (Cilt 1). Sürgün öncesi*. İstanbul: Belge Yayınları.
- Poole, W.S. (1978). The joint chiefs of staff and the coming of the Cold War, 1945-1946. *Military Affairs*, 42(1), 12-16.
- Robin, R. T. (2009). *The making of the Cold War enemy: Culture and politics in the military-intellectual complex*. Princeton: Princeton University Press.
- Sadak, N. (1949). Turkey faces the Soviets. *Foreign Affairs*, 27(3), 449-461.
- Said, E. 1993. *Culture and imperialism*. New York: Alfred A. Knopf.
- Sander, O. (1979). Türkiye’nin Batı bağlantısı: ABD ve Türkiye. *AÜSBF*, 34(1-4), 63-86.
- Şenyapılı, T. (2004). *“Baraka”dan gecekonduya - Ankara’da kentsel mekânın dönüşümü: 1923-1960*. İstanbul: İletişim.
- Şengül, H. T. (2017). Türkiye’nin kentleşme deneyiminin dönemlenmesi. F. Alp kaya ve B. Duru (Ed.). *1920’den günümüze Türkiye’de toplumsal yapı ve değişim*, 4. Baskı içinde (ss. 407-453). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Smogorzewski, K M. (1949). Turkey turns towards democracy. *The Contemporary Review* 176, 213-220.

- Social activities (1952, 5 January). *Turkish-American News*, s. 3.
- Society-organizations-personals. (1952, 2 March). *Turkish-American News*, s. 5.
- Society-organizations-personals. (1953, 8 March). *Turkish-American News*, s. 4.
- Tipps, D. C. (1973). Modernization theory and the comparative study of national societies: A critical perspective. *Comparative Studies in Society and History*, 15(2), 199-226.
- Toker, M. (1990). *Demokrasimizin İsmet Paşa'lı yılları 1944-1973 / DP'nin altın yılları, 1950-1954*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Türk Amerikan Derneği. (1951). *Türk Amerikan Derneği*. Ankara: Sümer Matbaası.
- Türk Amerikan Derneği. (1956). *Türk-Amerikan Derneği karşılıklı anlayış programı*. Ankara: Türk Amerikan Derneği.
- Türk Amerikan Derneği. (1957). *Türk-Amerikan Derneği tüzüğü*. Ankara: Türk Amerikan Derneği.
- Türk Amerikan Kadınları Kültür toplantısı (1950). *Ülkü*, 9(1), s. 15.
- Türk dostu Amerikalı Mrs. Klein'in Ziyaretleri. (1955, 7 Eylül). *Bugünkü Ankara*, ss. 1, 3.
- Türk-Amerikan Derneği karşılıklı anlayış programı* (1956). Ankara: Türk Amerikan Derneği, s. 4.
- Türk-Amerikan Dostluk Cemiyeti kuruldu. (1949, 8 Haziran). *Akşam*, s. 1.
- Türk-Amerikan Kadın Birliğinde. (1950, 12 Ocak). *Cumhuriyet*, s. 4.
- Türk-Amerikan Kadınları Kültür Derneği. (1975). *Türk Amerikan Kadınları Kültür Derneği 25. kuruluş yıldönümü balosu = Turkish American Women's Cultural Society 25th Anniversary Ball*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Türk-Amerikan Kültür Anlaşması dün imza edildi. (1949, 28 Aralık). *Zafer*, ss. 1, 6.
- Türk-Amerikan Kültür Anlaşması. (1949, 28 Aralık). *Ulus*, s. 1.
- Turkish American Association activities. (1952, 21 September). *Turkish-American News*, s. 5.
- Turkish American Association activities. (1952, 28 September). *Turkish-American News*, s. 5.
- Turkish lessons for Americans. (1952, 11 July). *Turkish-American News*, s. 4.
- Turkish lessons. (1952, 10 February). *Turkish-American News*, s. 3.
- Turkish, American dancers. (1952, 2 February). *Turkish-American News*, s. 1.
- Turkish-American Association: Calendar of events for May, 1953 (1953, May 2). *Turkish-American News*, s. 4.
- Turkish-American Association celebrates first birthday. (1952, 27 July). *Turkish-American News*, s. 5.
- Turkish-American Association re-elects. (1952, 2 February). *Turkish-American News*, s. 4.
- Turkish-American Women's Association activities. (1953, 23 March). *Turkish-American News*, s. 4.
- Türkkaya, A. (1969). *Amerika NATO ve Türkiye*. Ankara: Aydınlık Yayınevi.
- Turko-American body plans Spring program. (1952, 5 March). *Turkish-American News*, s. 5.
- USEMBASSY. (2017). *Fulbright bursları*. USEMBASSY web sitesinden 20 Ağustos 2018 tarihinde erişildi: <https://tr.usembassy.gov/tr/education-culture-tr/fulbright-program-tr>
- Von Eschen, P. M. (2004). *Satchmo blows up the world: Jazz ambassadors play the Cold War*. Londra: Harvard University Press.
- What is the Ramadhan?. (1952, 29 June). *Turkish-American News*, s. 4.
- What is the Turkish American Association. (1951, 8 December). *Turkish-American News*, s. 5.
- Yazgan, T. (2016). Cumhuriyet'in örnek bir kültür kurumu: Ankara Radyosu. *TRT Akademi*, 1(1), 300-314.

